

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії

Людмила ГУЦАЛО

Оксана МАРКЕВИЧ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ТА
МЕТОДИКИ ЇЇ ВИКЛАДАННЯ В
ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ**

Методичні рекомендації до семінарських занять
для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Середня освіта (Історія)»

ЖИТОМИР
2023

УДК 94:37.016(072)

Г 98

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол №19 від 27 жовтня 2023 р.)

Рецензенти:

Олександр БУРАВСЬКИЙ, доктор історичних наук, доцент, професор кафедри всесвітньої історії Житомирського державного університету імені Івана Франка

Тетяна МЕЛЬНИЧУК, кандидатка історичних наук, доцентка, доцентка кафедри історії та культури України Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Вікторія ПАНЧЕНКО, голова Центру науки, голова циклової комісії гуманітарних та природничих дисциплін ВСП «Житомирський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ», кандидатка історичних наук, викладачка вищої категорії, викладачка-методистка

Гуцало Л., Маркевич О.

Г 98 Актуальні проблеми історії та методики її викладання в профільній школі. Методичні рекомендації до семінарських занять для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія)». Житомир: Вид-во ЖДУ, 2023. 78 с.

У методичних рекомендаціях вміщено розподіл навчального часу за темами курсу, теми і плани семінарських занять, поточні контрольні запитання, список рекомендованої літератури.

При складанні методичних рекомендацій враховано вимоги кредитно-модульної системи.

Для здобувачів I курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія)».

© Гуцало Л. В., Маркевич О. В., 2023

© ЖДУ ім. І. Франка, 2023

Зміст

Вступ.....	4
Інформаційний обсяг освітньої компоненти.....	5
Розподіл навчального часу за темами.....	12
Методичні рекомендації до семінарських занять.....	14
Критерії оцінювання знань здобувачів вищої освіти.....	71
Рекомендована література.....	73

ВСТУП

Обов'язкова освітня компонента «Актуальні проблеми історії та методики її викладання в профільній школі» викладається на I курсі, у I семестрі для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія)».

Мета вивчення освітньої компоненти – засвоєння і поглиблення теоретичних та практичних знань здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти з викладання актуальних проблем історії у профільній школі, використовуючи сучасні технології навчання та формуючи професійні компетентності.

Основними **завданнями** вивчення освітньої компоненти є:

- оволодіти ключовими теоретико-методологічними засадами і методами вивчення та інтерпретації історичного минулого;
- формування у молоді суспільної свідомості, культури, моралі, самостійного творчого мислення, вироблення патріотичних поглядів;
- використовувати набуті знання для збереження та використання культурного спадку, вирішення актуальних проблем сьогодення;
- виховувати повагу до загальнолюдських цінностей, а також виховувати активні громадянські позиції;
- формування вмінь здобувачів системно й історично аналізувати загальне й особливе в історичному розвитку України, країн європейського та американського континентів;
- аналізувати міжнародні відносини міжвоєнного періоду, біполярну систему повоєнних міжнародних відносин та наслідки її розпаду, навчити здобувача як подавати цей матеріал на уроках у профільних класах;
- навчитися моделювати уроки новітньої історії, вільно добирати і оперувати методами і прийомами навчання предмету.

Обов'язкова освітня компонента «Актуальні проблеми історії та методики її викладання в профільній школі» є складовою циклу професійної підготовки фахівців за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Історія)». Програму дисципліни складено відповідно до місця та значення її у підготовці майбутнього спеціаліста-історика. Логіка викладу матеріалу та структура курсу, разом з передбаченими програмою методами його вивчення, дозволять здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти набути необхідного рівня професіоналізму та skills, необхідних для подальшої роботи.

На вивчення освітньої компоненти відводиться 210 години 7 кредитів ECTS. Вид семестрового контролю – іспит.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Модуль I. Методичні аспекти викладання актуальних проблем історії (1914 – 1945 рр.).

Пропаганда воюючих сторін у Першій світовій війні. Механізми дії пропаганди протиборчих сторін з формування «образу ворога» (на основі аналізу періодики, зображальних джерел). Особливості життя на фронті і в тилу, стратегії виживання цивільного населення. Статус жінки в суспільстві в період Першої світової війни. діти-сироти, біженці, військовополонені, скалічені солдати (на основі аналізу текстових і візуальних джерел).

Українські політичні організації й середовища в Російській та Австро-Угорській імперіях: порівняльний аналіз стратегій здобуття української державності.

Культурно-просвітницька діяльність Українських січових стрільців. Історія рідного краю в контексті загальноукраїнських подій Першої світової війни. Українські добровольці та волонтери.

Розпад імперій і утворення нових незалежних держав у Європі. Основні політичні, економічні та світоглядні наслідки Першої світової війни та революцій у країнах Європи. Світовідчуття європейця: наслідки Великої війни (на основі мемуарів і художніх творів).

Використання карти як джерела інформації про події Першої світової війни на українських землях. Біографічні портрети визначних особистостей (Андрій Жук, Вільгельм Франц фон Габсбург-Лотрінген (Василь Вишиваний), Григорій Коссак, Кость Левицький, Михайло Галущинський).

Використання карикатур і фото при вивченні Великої війни..

Наслідки Версальсько-Вашингтонська системи мирних договорів. Вогнища напруги в міжнародних відносинах: причини, сторони та наслідки протистояння. Українці в боротьбі за незалежність

Українська революція і боротьба за збереження державної незалежності України. Питання суверенності, соборності й територіальної цілісності України в роки революції та боротьби за державність у світлі історичних джерел. Українська революція та боротьба за українську державність: загальноукраїнський і регіональний виміри. Курултай і Кримська Народна Республіка. Меценатство в часи Української революції та боротьби за державність.

Роль маріонеткових квазідержав (УНР (Радянської), Донецько-Криворізької, Одеської радянських республік, УСРР) як знарядь експансії РСФРР в Україну.

Роль визначних особистостей в історії (Володимир Винниченко, Євген Чикаленко, Микола Міхновський, Михайло Грушевський, Номан Челебіджіхан, Петро Болбочан, Сергій Єфремов).

Робота з термінами і поняттями при висвітленні проблем облаштування повоєнного світу. Розвиток логічного мислення ліцеїстів, їхні вміння і навички самостійної роботи. Проведення конференції «Українська революція і боротьба за збереження державної незалежності України». Метод есе та його застосування на уроках. Сучасні методи навчання у фаховій школі. Інтерактивна стрічка часу про неперервність і спадкоємність державотворчих процесів у ХХ–ХХІ ст.

Виклики міжвоєнного часу. США та Європа від економічної стабільності до світової кризи. Запровадження державного регулювання соціально-економічних процесів. Європа перед вибором між демократією та авторитаризмом. Імперський характер політичного режиму СРСР/СССР. Геополітична ситуація в Європі у період між світовими війнами. Протистояння між тоталітарними режимами та демократичними рухами як визначальну особливість історичного процесу в міжвоєнний період. Світоглядне наповнення тоталітарних ідеологій, їхня спрямованість проти інтересів людини і засад людяності.

Національні проблеми у центральноросійськевропейському регіоні. Авторитарні режими у країнах Центрально-Східної Європи.

Актуальні проблеми вивчення Азії та Латинської Америки у профільній школі.

Філософія ненасильства у визвольних рухах ХХ ст. (досвід Махатми Ганді в діяльності Мартіна Лютера Кінга, Нельсона Мандели, радянських дисидентів). Особистість на тлі епохи: методика написання біографічних досліджень (Кемаль Ататюрк, Махатма Ганді, Сунь Ятсен, Чан Кайші). Візуальні елементи у репрезентаціях Сходу. Повсякденне життя населення Азії у фотографіях Софії Яблонської. Документальне кіно як засіб навчання. Відеофіксація в історичних дослідженнях.

Комуністичний тоталітаризм: світоглядне наповнення і спрямованість. Україна у складі тоталітарної імперії. Формальний та реальний статус УСРР/УСРСР у «договірній федерації» радянських республік – Союзі Радянських/Советських Соціалістичних Республік (Радянському/Советському Союзу, СРСР/СССР). Привласнення союзним центром суверенітету України. Утворення Кримської Автономної СРР/ССР у складі РСФРР.

Явище Голодомору як геноцид Українського народу, наслідок одночасної дії комуністичної та імперської практик. Масові репресії як

злочини радянського тоталітарного режиму. Конституція УРСР/УСРСР 1937 року: порушення прав людини за ширмою декларованих свобод. Посилення російської експансії у сферах освіти, науки, мистецтва. Правовий статус західноукраїнських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини. Роль української кооперації у формуванні національної самосвідомості українців Галичини та Волині у міжвоєнний період. Історичні портрети визначних особистостей (Августин Волошин, Андрей Шептицький, Василь Мудрий, Володимир-Сергій Залозецький-Сас, В'ячеслав Липинський, Дмитро Донцов, Євген Коновалець).

Історія рідного краю в контексті загальноукраїнських подій 1921–1939 рр.

Німий фільм про день із життя великого міста «Людина з кіноапаратом» (1929) - «чиста передача життя». Відеодокумент художній фільм «Голод 33» (1991).

Навчальні проекти та їх практичне застосування при вивченні актуальних проблем провідних країн світу, Центрально-Східної Європи. «Крісло автора».

Політична позиція та діяльність європейських лідерів в умовах назрівання війни. Ліга Націй в умовах назрівання Другої світової війни: заходи задля збереження миру і причини неефективності.

Роль провідних представників світової політичної та військової еліти: Вінстона Черчіля, Дуайта Ейзенгауера, Йосифа Сталіна, Франкліна Рузвельта та ін. у ключових подіях Другої світової війни.

Людина під час війни. Голокост. Праведники народів світу: подвиг в ім'я людяності. Депортації комуністичним режимом кримськотатарського народу та інших етносів Криму.

Роль українців у розгромі нацистської Німеччини. Моделі історичної пам'яті про Другу світову війну та сучасний світ.

Використання методу «Займи позицію» для розгляду контраверсійних питань історії і формування громадянських компетенцій в учнів. Вправи «Моральна дилема» та «Журналістське розслідування».

Критичне мислення на уроках історії в профільних класах, формування вміння працювати з документами та матеріалами на прикладі тем про початок Другої світової війни, депортації та їх наслідки.

Робота з джерелами у профільній школі: Друга світова в об'єктиві кінокамери (в рядках літературних творів). Агітація і пропаганда в УПА: плакати, листівки, облігації. Візуальні проекти.

Провідні наукові ідеї міжвоєнного періоду. Мистецькі здобутки та напрями (течії) модернізму. Види образотворчої наочності: твори історичного живопису, навчальні картини з історії, ілюстрації, фотознімки, портрети, карикатури. Сюжетні, типологічні, описові картини та історичні портрети. Історичні картини та портрети як джерело.

У софіті камер або як змінився світ з появою кінематографу.

Робота з термінологією на уроках у профільній школі («авангардизм», «втрачене покоління», «джаз», «масова культура», «модерн», «мюзикл», «олімпійський рух»).

Використання квесту в процесі вивчення історії, квести краєзнавчого характеру.

Формування комунікативних компетентностей в учнів/учениць, вміння працювати в групі.

Модуль II. Актуальні проблеми другої половини XX ст. – першої чверті XXI ст. і методика їх викладання у профільній школі.

Риси Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин. Організація Об'єднаних Націй, Україна – співзасновниця ООН. Вивчення теми кризь призму світових особистостей, яку поклали початок організаційному оформленню ООН. Включення Центрально-Східної Європи до сфери впливу советської імперії.

Депортації українців у 1944–1951 рр.: причини, етапи, наслідки (дослідження тематичних документів, у світлинах).

Карта як джерело інформації про територіальні зміни в Європі за підсумками Другої світової війни.

Значення «Загальної декларації прав людини» (1948 р.) і міжнародних пактів про права людини (1966 р.) як основи сучасного міжнародного права.

Спроби подолання міжнародних криз. Вивчення проблеми кризь призму світових особистостей.

Використання схем, таблиць при вивченні матеріалу. Використання методу «Крісло автора», «Кейс-метод».

Процеси демократизації в країнах Західної Європи і Америки у другій половині XX – початку XXI ст.: причини, специфіка і наслідки. Падіння авторитарних режимів у Південно-Західній Європі в 1970-х рр. Утвердження принципів громадянського суспільства. Послідовність і синхронність подій, пов'язаних з утвердженням у Західній Європі ліберальної демократії та соціальної ринкової економіки.

Етнонаціональні проблеми Заходу. Метод «акваріум» (обговорення проблем і шляхів їх вирішення).

Від Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) до Європейського Союзу (ЄС).

Країни й організації – центри ухвалення рішень, важливих для безпеки, розвитку і стабільності в сучасному світі. Метод «дерево ідей».

Метод просопографії на уроках історії у профільній школі (на прикладі біографій Джона Кеннеді, Конрада Аденауера, Маргарет Тетчер, Мартіна Лютера Кінга, П'єра Трюдо, Рональда Рейгана, Франсуа Міттерана, Шарля де Голля Ангели Меркель, Бориса Джонсона, Джозефа Байдена).

Участь СРСР у формуванні соціально-економічної і політичної ситуації у країнах Центрально-Східної Європи у період сталінської диктатури та постсталінські часи. Роль лідерів у трансформаційних процесах у країнах Центрально-Східної Європи на зламі 1980–1990-х рр.

Порівняння трансформаційних процесів у країнах Центрально-Східної Європи. Роль країн Центрально-Східної Європи в сучасних міжнародних відносинах. Діяльність лідерів країн Центрально-Східної Європи (Анджей Дуда, Вацлав Гавел, Даля Грибаускайте, Йосиф Броз Тіто, Лех Валенса, Олександр Дубчек). Політична, економічна та ідеологічна експансія Російської Федерації.

Методика роботи з картами. Використання карти як джерела інформації про процес трансформації держав соціалістичного табору наприкінці 80-х років ХХ ст.

Деколонізаційні процеси у світі. Вплив воєн у Сирії та терористичної діяльності ІДІЛ на розвиток регіону і світу.

Послідовність і синхронність подій, що відбулися в країнах Азії, Африки та Латинської Америки.

Використання карти як джерела інформації про процес деколонізації Азії та Африки, геофактори, що сприяли формуванню військово-політичних союзів та економічних регіонів у цих частинах світу.

Громадсько-політична діяльність Голди Меїр, Ден Сяопіна, Індіри Ганді, Мао Цзедуна, Нельсона Мандели, Фіделя Кастро, Хірохіто.

Моделі інноваційного розвитку нових азійських незалежних держав.

Динаміка «холодної війни». Прояви міжнародної напруженості. Процеси переходу від біполярності до багатопольярного світу; вплив «нового політичного мислення» та розпаду СРСР/СРСР на міжнародні відносини кінця ХХ – першої чверті ХХІ ст.

Проблема міжнародного тероризму.

Імперська зовнішня політика Російської Федерації та політики «умиротворення» агресора. Міжнародна «антипутінська коаліція». Діячі світової культури в підтримці України.

Карта і її застосування як джерела інформації про події «холодної війни»: Берлінську кризу, Карибську кризу, війну у Кореї, В'єтнамі, в Афганістані, «Балканську кризу», російсько-українську війну, сучасну геополітичну ситуацію у світі.

Основні державотворчі процеси в Україні впродовж 1991–2013 рр. Майдан як феномен української демократії (від вибору гетьмана на всенародному віче до Помаранчевої революції та Революції Гідності). Історія Майдану в документальному кіно. Документальний фільм про Революцію Гідності в Україні протягом зими 2013–2014 років американського режисера Євгена Афінеєвського «Зима у вогні: Боротьба України за свободу» (2015).

Хронологічна послідовність подій, що відображають процеси державотворення в Україні, синхронізація їх з відповідними подіями регіональної історії, історії країн Центрально-Східної Європи.

Геополітичний вибір України: утвердження євроінтеграційного курсу.

Україна в імперській доктрині «руського міра». Політичні, економічні, інформаційні та інші засоби тиску на Україну в контексті відродження прагнень Російської Федерації (РФ) до реімперіалізації на теренах колишнього СРСР. Російсько-українська війна.

Злочини геноциду та воєнні злочини РФ проти України. Надання Україні статусу кандидата в члени ЄС. Метод «займи позицію».

Повсякдення в умовах війни: індивідуальний досвід, стратегії виживання та протистояння. Колабораційна діяльність і кримінальна відповідальність за неї. Рух Опору на тимчасово окупованих територіях. Біженці та вимушені переселенці. Примусове переселення громадян України до РФ. Діячі української культури в допомозі фронту.

Російські пропагандистські кліше «бандерівці», «українацисти», «української нації не існує», «українська держава – фейк» як інструменти війни і геноциду.

Рідний край у контексті загальноукраїнських подій часів російсько-української війни.

Діяльність Петра Порошенка, Володимира Зеленського, інших знакових постатей політичного, громадського, культурного, церковного життя сучасної України.

Проект з укладання інтерактивної стрічки часу, яка відображає неперервність і спадкоємність державотворчих процесів у ХХ–ХХІ ст.

Діяльність видатних представників науки, літератури, мистецтв і спорту другої половини ХХ – першої чверті ХХІ ст. Людина другої половини ХХ і початку ХХІ ст.: творець, митець, захисник.

Взаємовпливи культури, спорту й політики. Масова культура та ідеологія.

Створення інтерактивної карти при визначні пам'ятки сучасної архітектури.

Використання методу віртуальних екскурсій при вивченні актуальних проблем повсякденного життя і культури у другій половині ХХ – першій чверті ХХІ ст.

Стиль життя кінця 80-х– на початку 90-х років ХХ ст. (мода, ретро) у світлинах.

Вправа «Інтерв'ю» (з уявним/реальним представником/представницею українського мистецтва).

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ЗА ТЕМАМИ

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Всього	У тому числі					Всього	У тому числі				
		Лекції	Практичні/Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття		Лекції	Практичні/Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття
Модуль I. Методичні аспекти викладання актуальних проблем історії (1914 – 1945 рр.).												
Тема 1. Світ у роки Першої світової війни.	18	2	2	-	14	-	21	2	-	-	19	-
Тема 2. Актуальні проблеми облаштування повоєнного світу	19	2	2	-	15	-	21	-	-	-	21	-
Тема 3. Держави світу в міжвоєнний період	25	6	4	-	15	-	21	-	2	-	19	-
Тема 4. Актуальні проблеми Другої світової війни	23	4	4	-	15	-	21	2	-	-	19	-
Тема 5. Повсякденне життя та культура в першій половині ХХ ст.	20	2	4	-	14	-	21	-	2	-	19	-
Разом за модулем 1	105	16	16	-	73	-	105	4	4	-	97	-
Модуль II. Актуальні проблеми другої половини ХХ ст. – першої чверті ХХІ ст. і методика їх викладання у профільній школі.												
Тема 6. Облаштування повоєнного світу після Другої світової війни.	13	2	2	-	9	-	15	2	-	-	13	-
Тема 7. Держави Північної Америки та Західної Європи: актуальні питання формування постіндустріального суспільства.	17	4	4	-	9	-	15	-	2	-	13	-
Тема 8. Трансформаційні процеси в державах	14	2	2	-	10	-	14	-	-	-	14	-

Центрально-Східної Європи.				-		-						
Тема 9. Держави Азії, Африки та Латинської Америки: вибір шляхів розвитку	13	2	2	-	9	-	12	-	-	-	12	-
Тема 10. Україна і світ: проблеми міжнародних відносин в історії людства.	17	4	4	-	9	-	17	2	-	-	15	-
Тема 11. Актуальні питання внутрішньої та зовнішньої політики України в роки незалежності.	17	4	4	-	9	-	17	2	2	-	13	-
Тема 12. Повсякденне життя і культура у другій половині ХХ – першій чверті ХХІ ст.	14	2	2	-	10	-	15	-	2	-	13	-
Разом за модулем 2	105	20	20	-	65	-	105	6	6	-	93	-
Усього годин	210	36	36	-	138	-	210	10	10	-	190	-

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

МОДУЛЬ I

Методичні аспекти викладання актуальних проблем історії (1914 – 1945 рр.).

Семінарське заняття №1: *Світ у роки Першої світової війни.*

Мета: поглибити знання про Першу світову війну та її наслідки для України та світу через призму життєпису військових та цивільного населення; навчитися використовувати карикатури, меми, фото та карти як джерела інформації про її основні події.

План:

1. Пропаганда воюючих сторін у Першій світовій війні, формування «образу ворога» (на основі аналізу періодики, зображальних джерел).
2. Перша світова як виклик людському виживанню: жінки у війні, діти-сироти, біженці, військовополонені, скалічені солдати.
3. Українські політичні організації й середовища в Російській та Австро-Угорській імперіях: порівняльний аналіз стратегій здобуття української державності.
4. Основні політичні, економічні та світоглядні наслідки Першої світової війни та революцій в Україні та країнах Європи.
5. Методичні аспекти використання карикатур і фото при вивченні Великої війни.
6. Використання карти як джерела інформації про події Першої світової війни на українських землях.

Основні поняття: Антанта, Троїстий (Четверний) союз, Брестський мир, УНР, геноцид, геополітика, геополітичні інтереси, ксенофобія, Перша світова війна, позиційна війна, система озброєного миру, імперіалізм, імперія, націоналізм, національна держава, національна революція, нація, депортація, окупаційний режим, військове генерал-губернаторство, карикатура.

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Записати визначення основних понять.
3. Складіть експрес-тести для закріплення основних дат першої світової війни: революції в Російській імперії, вступ у війну Сполучених Штатів Америки (США), прихід до влади більшовиків, розпад Австро-Угорської імперії, повалення монархічного ладу в Німеччині, Болгарії, Туреччині, укладення Комп'єнського перемир'я тощо.

4. Проаналізуйте життя та діяльність видатних особистостей в Першу світову війну. Створіть політичний портрет Андрія Жука, Вільгельма Франц фон Габсбург-Лотрінген (Василь Вишиваний), Григорія Коссак, Кость Левицького, Михайла Галущинського.

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Що слугувало приводом до початку «Великої війни»? Проаналізуйте стратегічні плани ворогуючих сторін, їхні наміри щодо України.

2. Які фронти були відкриті під час Першої світової війни. Охарактеризуйте основні воєнні компанії.

3. Для висвітлення яких подій / настроїв в Першу світову війну використовувалась карикатура?

4. Узагальніть основні політичні, економічні та світоглядні наслідки Першої світової війни та революцій у країнах Європи.

5. Створіть візуальну збірку «Будні війни», яка б висвітлювала життя в умовах фронту та тилу. Використайте доступні зображальні джерела (не менше 5 джерел / матеріалів).

6. Напишіть есе на одну із запропонованих тем: *Травма війни у творчості українських та зарубіжних письменників* (Наприклад: Василь Стефаник «Вона-земля», Марко Черемшина «Село за війни» та ін.), або *Українські добровольці та волонтери: історія традиції від Першої світової до сучасної війни Російської Федерації проти України*.

7. Завдання для роботи з картами. Вкажіть, яку інформацію можуть отримати учні профільної школи при роботі з картами? Проаналізуйте одну з карт як джерело інформації про події Першої світової війни. Можна використати одну з карт за QR-кодом, або будь-яку іншу за вибором здобувача.

8. Покажіть на карті місця основних битв Першої світової війни.

Методичні рекомендації:

При підготовці до семінарського заняття здобувачі мають актуалізувати знання з ОК «Новітня історія країн Європи та Америки», «Новітня історія країн Азії та Африки», «Історія України ХХ – ХХІ ст.», а також опрацювавши наукову літературу та джерела, ознайомитись з інформацією про повсякдення життя на фронті та в тилу (жінки у війні, діти-сироти, біженці,

військовополонені, скалічені солдати). Розповіді про долі мирного населення під час війни, політичним національним питанням, які гостро піднімалися, а також способам формування армії. Проаналізувати статистичний матеріал про чисельність українців у військах, мобілізацію, втрати, політичні настрої в імперіях тощо. Зауважити ставлення населення до військового обов'язку на території Австро-Угорської монархії, як воно співвідносилось із загальним налаштуванням та індивідуальними кар'єрними та освітніми траєкторіями людей. Підвести підсумки, що Велика війна стала справжнім викликом для тогочасної Європи, населення, а особливо мобілізованих.

Проаналізуйте думки Шандри В. та Аркуши О. (Вказана праця, С. 392, 396), що «... Солдати у більшості в умовах позиційної війни не розуміли мети постійного перебування в окопах і гасла «війни до переможного кінця», а декілька фінальних великих битв, незалежно від переможців чи переможених, здебільшого посилювали невдоволення фронтовиків і цивільного населення урядами своїх країн». Що яких наслідків це призвело?

Проаналізувати, які формувалися і діяли українські політичні організації й середовища в Російській та Австро-Угорській імперіях, порівняти стратегії здобуття української державності.

Напрацювати методику використання карт, карикатур та фото як джерел інформації про події Першої світової війни та навчитися її застосовувати при викладання історичних дисциплін у профільній школі. Як використання мемів і карикатур на уроках історії може підсилити інтерес учнів до вивчення Першої світової війни, покращити процес запам'ятовування, розрядити процес навчання, мотивувати учнів до критичного мислення матеріалів.

Рекомендована література

1. *Велика війна 1914-1918 рр. і Україна. У 2-х кн.* Кн. 2: Мовою документів і свідчень / Ред. кол.: В. Смолій (голова). НАН України. Інститут історії України. Київ: ТОВ «Видавництво «КЛЮ»», 2015. 800 с.
2. Білобровець О. Польська преса в громадсько-політичному житті поляків України в роки Першої світової війни. *Intermarum: Історія, політика, культура: Збірник наукових праць*. Житомир. Вип. 2. 2014. С. 173–182.
3. Вільшанська О. Повсякденне життя населення України під час Першої світової війни. *Український історичний журнал*. 2004. №4. С. 56-70. URL: <http://history.org.ua/JournALL/journal/2004/4/3.pdf>
4. Герасимов Т. Повсякденне життя міського населення правобережної України в роки Першої світової війни (1914- лютий 1917 рр.). Дис. ... доктора іст. наук: 07.00.01 / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. 489 с. URL: <http://surl.li/asfvq>

5. Гуцало Л., Горпинич О. Карикатури і меми на уроках історії під час вивчення Першої світової війни 1914–1918 рр. *Матеріали Третього всеукраїнського науково-методичного семінару «Методика використання історичних джерел в процесі підготовки і написання наукових робіт здобувачами вищої освіти»*: Збірник наукових праць. 2023. Вип. 2. С. 15-19. <http://eprints.zu.edu.ua/36993/1/Гуцало.pdf>
6. Гуцало Л. Перша світова війна і Україна у сучасній українській історіографії. ІНТЕРМАРУМ: історія, політика, культура. 2017. Вип. 4. С. 119-131. URL: <http://intermarum.zu.edu.ua/article/view/134950/131738>
7. Дорошенко Д. Мої спогади про недавнє минуле (1914-1920). 2007. Київ: Темпора. 632 с.
8. Методика роботи з плакатами, фотокартками та карикатурами. *Історія в школі*. URL: <https://www.historyua.com/2018/08/13/metodyka-roboty-z-plakatamy-fotokartkamy-ta-karykaturamy/>
9. Мороз П. Використання карикатур в шкільному підручнику історії (методика роботи в умовах дослідницького навчання). *Проблеми сучасного підручника*. 2013. Вип. 13. С. 147-167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psp_2013_13_19.
10. Організація роботи учнів з історичною картою. *Історія в школі*. URL: <https://www.historyua.com/2018/09/17/organizatsiya-roboty-uchniv-z-istorychnoyu-kartoyu/>
11. Шандра В., Аркуша О. *Україна в ХІХ столітті: людність та імперії*. НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2022. 436 с. DOI: <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.461.436>
12. Dornik W. Conrad von Hötzendorf and the «Smoking Gun»: A Biographical Examination of Responsibility and Traditions of Violence against Civilians in the Habsburg Army. *1914: Austria-Hungary, the Origins, and the First Year of World War I*. New Orleans, Louisiana, USA: UNO Press, 2014. С. 55 – 74.

Семінарське заняття №2: Актуальні проблеми облаштування повоєнного світу.

Мета: проаналізувати актуальні проблеми облаштування світу після Першої світової війни; навчити здобувачів вищої освіти застосовувати найбільш раціональні способи навчальної праці, проводити рефлексію, самооцінку та коригування пізнавальної діяльності ліцеїстів.

План:

1. Питання суверенності, соборності й територіальної цілісності України в роки революції та боротьби за державність у світлі історичних джерел.

2. Українська революція та боротьба за українську державність: загальноукраїнський і регіональний виміри.

3. Роль маріонеткових квазідержав (УНР (Радянської), Донецько-Криворізької, Одеської радянських республік, УСРР) як знарядь експансії РСФРР в Україну.

4. Роль визначних особистостей в історії (Володимир Винниченко, Євген Чикаленко, Микола Міхновський, Михайло Грушевський, Номан Челебіджіхан, Петро Болбочан, Сергій Єфремов).

5. Наслідки Версальсько-Вашингтонська системи мирних договорів. Робота з термінами і поняттями при висвітленні проблем облаштування повоєнного світу.

6. Вогнища напруги в міжнародних відносинах: причини, сторони та наслідки протистояння.

7. Розвиток логічного мислення ліцеїстів, їхні вміння і навички самостійної роботи. Метод есе та його застосування на уроках історії в профільній школі.

Основні поняття: повоєнний світ, міжнародні відносини, державність, Українська революція, Курултай, експансія, маріонеткові квазідержави, особистість в історії, логічне мислення, метод есе.

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Записати визначення основних понять.
3. Інтерактивна стрічка часу про неперервність і спадкоємність державотворчих процесів у ХХ–ХХІ ст.
4. Напишіть есе на тему *«Зовнішній ворог чи внутрішній розбрат. Хто більше загрожує суверенітетові держави?»*
5. Ознайомившись із документами, напишіть есе на тему *«Шлях Михайла Грушевського як політика»*. Акцентуйте увагу на наступні питання: Чому, на Ваш погляд, саме М. Грушевський очолив український рух? Якими були його політичні ідеали? За свідченням джерел, Грушевський був авторитарним чи демократичним лідером?

ДОКУМЕНТИ

Дмитро Дорошенко: *«Грушевський уже 27 березня прибув до Києва, і з його прибуттям український рух зразу відчув досвідчену й авторитетну руку свого керманича. Ніхто в той момент не підходив більше для ролі національного вождя, як Грушевський, ніхто навіть і рівнятися не міг із ним*

авторитетом й тією повагою, якою оточувало його все українське громадянство. Уже в статті «Велика хвиля» Грушевський точно схопив ситуацію і ясно поставив перед українством завдання, які розгорталися з вибором революції. Він рішуче й категорично заявив, що українські постулати й домагання мусять бути поставлені в усій їх широті. «Нема нічого більш помилкового, - писав Грушевський, - ніж витягати тепер старі українські петиції й подавати їх наново уряду як наші домагання... Те, чого ми добивалися п'ять, чотири, три, навіть рік тому, коли б дане було тоді, було б прийняти українським громадянством із щирою подякою...але вона ніяк не може вважатися задоволенням українських потреб, «розв'язанням українського питання» для даного моменту! Українського питання вже нема. Є вільний український народ, який будує свою долю в нових умовах свободи...» І треба віддати належне Грушевському: він одразу поставив ці домагання конкретно у формі автономії України».

Павло Христюк: «Момент виборів голови викликав маніфестацію єдності національно-політичних настроїв членів Конгресу. Коли М. Грушевський поставив питання про потребу переобрання голови Центральної Ради, слова його були перервані й заглушені бурєю оплесків та вигуками тисячного зібрання: «Грушевський – нам голова! Слава Грушевському!»

Михайло Грушевський: «Пробув я головою Центральної Ради тринадцять місяців, до кінця її існування. Тяжке й відповідальне було те становище. Вороги українства, які й давніше пеклом на мене дихали, в своїм засліпленні вважали мене і автором українського руху, і винахідником української мови, тепер особливо всіли на мене своїми лайками й погрозами. А найтяжче ставало, коли не було згоди й між своїми – а так мусіло бути в міру того, як приходилося вирішувати різні питання дальшого життя. При тім же, хоч усяку відповідальність валили на мене, в дійсності мав я дуже обмежений вплив, і то моральний тільки: юридично моя роль була чисто формальна, як голова Центральної Ради я керував її зборами та репрезентував її назовні. Вирішувала у всяких справах більшість, а вся влада була в руках Генерального Секретаріату».

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Оцінюючи результати роботи Українського національного конгресу, В. Винниченко писав: «Конгрес був першим кроком відродження нації по шляху державності. Будучи одночасно сильним організуючим і агітаційним засобом, він став першим підготовчим етапом у творенні як ідеї Української

держави, так і в частковому переведенні її в життя». Поясніть, як ви розумієте це твердження.

2. Установіть хронологічну послідовність подій:

- Ухвалення Центральною Радою Третього Універсалу.
- Проголошення Кримської Народної Республіки.
- Підписання Брестського договору УНР з Центральними державами.
- Проголошення Акта злуки УНР та ЗУНР.

3. Визначте послідовність і синхронність подій Української революції (на національному, регіональному й локальному рівнях).

4. Схарактеризуйте форми та основні ознаки національної державності часів Української революції: УНР за Центральної Ради, Українська держава, УНР за Директорії, ЗУНР.

5. Об'єднайтеся в малі групи й обговоріть питання: чи могла Версальська система договорів забезпечити тривалий мир у Європі?

6. Розкрийте роль Ліги Націй у тогочасних міжнародних відносинах.

7. Яку роль у діяльності Ліги Націй відігравало «українське питання»?

8. Визначте переваги та недоліки Версальсько-Вашингтонської системи.

9. Існує точка зору, що Версальська система договорів утворила «пороховий лъох у Європі». Наведіть факти, які її підтверджують або спростовують.

10. Як ви вважаєте, чи мав рацію міністр закордонних справ Франції А. Бріан, який висуваючи проєкт «Європейського федеративного союзу», стверджував, що справа об'єднання Європи відповідає нагальним життєвим потребам європейців? Обґрунтуйте свою точку зору.

Методичні рекомендації:

Визначене семінарське заняття є продовженням розпочатого на лекції вивчення питання про облаштування повоєнного світу. Тому, готуючись до нього, слід передусім уважно прочитати конспект лекцій, ознайомитися зі змістом рекомендованої літератури.

При підготовці до семінарського заняття особливу увагу слід звернути на питання суверенності, соборності й територіальної цілісності України в роки революції та боротьби за державність. Визначити роль маріонеткових квазідержав (УНР (Радянської), Донецько-Криворізької, Одеської радянських республік, УСРР) як знарядь експансії РСФРР в Україну. Особливої уваги приділити визначним постатям в історії України (Володимир Винниченко,

Євген Чикаленко, Микола Міхновський, Михайло Грушевський, Номан Челебіджіхан, Петро Болбочан, Сергій Єфремов).

Проаналізувати наслідки Версальської системи договорів, роль Ліги Націй у міжнародних відносинах після Першої світової війни.

Рекомендована література

1. Supplementary Agreement to the German-Russian Agreement (Treaty of Rapallo, April 16, 1922); November 5, 1922 URL: [http://www.hainyzhnyk.in.ua/doc2/1922\(11\)05.German-Russian.php](http://www.hainyzhnyk.in.ua/doc2/1922(11)05.German-Russian.php)

2. The Covenant of the League of Nations. URL: <http://www.refworld.org/docid/3dd8b9854.html>

3. Rene Pino. La bataille de Ruhr. Paris, 1924. P. 290 (Раймон Пуанкаре щодо сплати репарацій Німеччиною 1923 р.).

4. Patrick O. Cohrs, The Unfinished Peace After World War I: America, Britain and the Stabilization of Europe, 1919-1932. New York: Cambridge University Press, 2006. 693 p. (P. 22–33).

5. Веденєєв Д. Українська делегація на мирній конференції в Парижі. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*: зб. наук. пр. Київ, 1993. Вип. 4. С. 21–31.

6. Ветров І., Шевченко О. Червона армія і рейхсвер: військово-технічна співпраця у 1922–1933 роках. Київ, 2008. 247 с.

7. Галицька-Дідух Т. В. Маріонеткові радянські республіки у політиці більшовицького уряду Росії періоду Української національно-демократичної революції (1917-1921 рр.). *Гілея*. 2019. Вип.150 (№11). Ч. 1. Історичні науки. С. 27–36. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/1580059962.pdf>

8. Гладка Г., Дрібниця В. Всесвітня історія ХХ – початку ХХІ століть. Навчальний посібник: курс лекцій. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2012. 336 с.

9. Гервард Р., Горн Р. Війна під час миру. Збройні конфлікти в Європі після Першої світової війни 1917–1923 / пер. Ю. Джугастрянська, І. Соїра. Київ: Laurus, 2020. 292 с.

10. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ – ХХ століття. 3-тє вид. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.

11. Гуцало Л. Розвиток критичного мислення на уроках історії. *Роль педагога у впровадженні інноваційних технологій в освітній процес: історія та сьогодення. Науковий збірник «Велика Волинь». Матеріали регіональної науково-краєзнавчої конференції (Житомир-Бердичів, 8-9 травня 2023 р.)*. Вип. 65. Бердичів: ФОП Мельник М., 2023. С. 215–222.

12. Держалюк М. Тріанонський мирний договір – джерело нестабільності у Центрально-Східній Європі (Частина 1). *Проблеми всесвітньої історії*. 2020. № 3(12). С. 118–151.
13. Держалюк М. Тріанонський мирний договір – джерело нестабільності у Центрально-Східній Європі (Частина 2). *Проблеми всесвітньої історії*. 2021. № 1(13). С. 53–92.
14. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. 1918–1920. Док. і матеріали. У 2 т. Упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. Київ: Вид-во Олени Теліги. 2006. 688 с.
15. Іванець А. Перший Курултай: від кримськотатарських установчих зборів до національного парламенту (1917–1918 рр.). Київ: Кліо, 2018. 159 с.
16. Косенко Ю. М. Становлення та розвиток спеціальної методики навчання історії (друга половина ХІХ – початок ХХІ століть): Монографія. Київ, Букрек, 2016. 216 с.
17. Кузьменко О. М. Сучасні педагогічні концепції навчання учнів старшої школи. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 3. С. 163-174.
18. Малієнко Ю. Б. Специфіка взаємодії предметної історичної компетентності та історичної свідомості у процесі навчання історії в ліцеї. *Актуальні проблеми сучасної науки та освіти: матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 9-10 листопада 2020 року*. Львів: Львівський науковий форум, 2020. С.38-39. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722361/>
19. Скоропадський П. Спомини: кінець 1917 – грудень 1918. Київ: Темпора. 2019. 756 с.
20. Поплавський О. Радянські республіки Півдня України як зняряддя централістичної політики більшовиків на початку 1918 р. *Проблеми політичної історії України: зб. наукових праць*. 2012. Вип. 7. С. 97–106. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/zbirniki/fistor/program_56d3ed4ef17e6.pdf
21. Реєнт О. Українські визвольні змагання 1917–1921 років Київ: Арій, 2016. 280 с.
22. Рубаха Ю. Ліга Націй як міжнародний інструмент підтримання миру і безпеки в світі. Львів: Видавничий центр ЛНУ, 2008. 84 с.
23. Солдатенко В. Донецько-Криворізька республіка. Історія сепаратистського міфу. *Історична правда*. 11 лютого 2011. URL: <http://www.istpravda.com.ua/articles/4d5488383251e/>
24. Стефанюк Г. В. Розвиток історичного та логічного мислення на уроках історії: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2018. 62 с.
25. Трухан О. Використання сучасних методик викладання історії в школі. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні*

проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін». 2014. С. 75–79.

26. Українська Держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали. У 2 т. Упоряд.: Р. Пиріг (керівник) та ін. Т. 1. Київ: Темпора. 2015. 789 с. URL:

https://chtyvo.org.ua/authors/Pyrig_Ruslan/Ukrainska_Derzhava_kviten_hruden_1918_roku_Dokumenty_i_materialy_U_dvokh_tomakh_T_1/

27. Українська Держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали. У 2 т. Упоряд.: Р. Пиріг (керівник) та ін. Т. 2. Київ: Темпора. 2015. 789 с.; Т. 2. Київ: Темпора. 2015. Київ: Темпора. 2015. XX + 412 с. URL: <https://tsdavo.gov.ua/wp-content/uploads/2021/10/ud-2.pdf>

28. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У 2 т. : Т. 1 : 4 березня – 9 грудня 1917 р. / упоряд.: В. Ф. Верстюк (керівник) [та ін.] ; редкол.: В. А. Смолій (відп. ред.) [та ін.]. Київ: Наукова думка. 1996. 587 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Verstiuk_Vladyslav/Ukrainska_Tsentralna_Rada_do_kumenty_i_materialy_Tom_1/

29. Українська Центральна Рада: документи і матеріали: У 2 т. : Т. 2 : 10 грудня 1917р. – 29 квітня 1918р. / упоряд. В. Ф. Верстюк [та ін.] ; ред. В. А. Смолій [та ін.]. Київ: Наукова думка. 1997. 422 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Verstiuk_Vladyslav/Ukrainska_Tsentralna_Rada_do_kumenty_i_materialy_Tom_2/

30. Шевчук Т. Українська інтелігенція у 1917-1921 рр.: формування громадянської позиції. *Проблеми всесвітньої історії*. 2022. № 1(17). С. 98–109.

Семінарське заняття №3-4: Держави світу в міжвоєнний період.

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з актуальними проблемами розвитку країн світу та України у міжвоєнний період; застосування методу проєктів у профільній школі: основні завдання та обов'язкові вимоги, які слід дотримуватись при його впровадженні.

План:

1. Виклики міжвоєнного часу: актуальні проблеми розвитку країн світу:

1.1. США: від економічної стабільності до світової кризи;

1.2. Країни Європи: політика економії та протекціонізму, впровадження державного контролю над економікою;

1.3. Проблеми розвитку країн Азії та Латинської Америки.

2. Комуністичний тоталітаризм: світоглядне наповнення і спрямованість.

3. Становище України у складі тоталітарної імперії (голодомор, масові репресії, «сталінська Конституція», порушення прав людини).

4. Проблема правового статусу західноукраїнських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини, становище українців.

5. Навчальні проекти з історії та особливості їх застосування у профільній школі.

6. Методика написання історико-біографічних досліджень.

Основні поняття: авторитаризм, авторитарна модель модернізації, антисемітизм, державне регулювання економіки, комуністичний режим, коренізація, корпоративна держава, нацизм (націонал-соціалізм), нова економічна політика (неп), проспериті, світова фондова біржа, тоталітаризм, фашизм, диктатура, голодомор, геноцид;

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.

2. Записати визначення основних понять.

3. Ознайомтесь з інформацією про перший український художній фільм про Голодомор 1932–1933 рр. «Голод 33», режисером якого став Олесь Янчук (за мотивами повісті Василя Барки «Жовтий князь»). Які ви знаєте художні твори, фільми, які висвітлюють ці події? Як на вашу думку повинна формуватися національна політика про ці події? Коли і якими державами визнано Голодомор 1932-1933 рр. геноцидом українського народу?

4. Порівняйте комуністичний, фашистський, нацистський тоталітарні режими. Охарактеризуйте авторитарні режими Центрально-Східної Європи.

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Охарактеризуйте як складалась геополітична ситуація на різних континентах між світовими війнами?

2. Назвіть статистичні дані, укладені дослідниками подій Голодомору 1932-1933 рр. В чому причина різниці у наведених цифрах?

3. Назвіть характерні риси доби «проспериті» в США, реформування Британської імперії, діяльність Народного фронту у Франції, Веймарську республіку і нацистський режим у Німеччині, фашистський режим в Італії, нову економічну політику та політику «великого стрибка» в СРСР/СССР.

4. Порівняйте стратегії подолання світової економічної кризи, обрані урядами США, Великої Британії, Франції, Німеччини та Італії.

5. На основі розглянутого матеріалу про біографічні дослідження створіть просопографічний портрет одного з видатних діячів міжвоєнного періоду (Кемаль Ататюрк, Махатма Ганді, Сунь Ятсен, Чан Кайші, Августин Волошин, Андрей Шептицький, Василь Мудрий, Володимир-Сергій Залозецький-Сас, В'ячеслав Липинський, Дмитро Донцов, Євген Коновалець).

6. Перейдіть за QR-кодом і ознайомтеся з інформацією про різні типи проєктів та обов'язковими вимогами складовими структури проєкту з історії. Які типові помилки виділяє авторка? Складіть план проєкту з історії на одну із запропонованих тем:

- Геополітична ситуація в Європі у період між світовими війнами;
- Суспільне життя міжвоєнної Європи та його осмислення у наукових працях і мистецьких творах;
- Сталінська військово-промислова модернізація ціною мільйонів життів: виправданню (не)підлягає;
- Епоха Голодомору мовою документів, свідчень, чисел... (робота з різними типами історичних джерел).

7. Проаналізуйте події з історії рідного краю в контексті загальноукраїнських подій 1921–1939рр.

Методичні рекомендації:

Здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти мають проаналізувати виклики, з якими зіткнулися країни Європи, Азії, Латинської Америки та США у міжвоєнний час: економічні, політичні, культурні тощо. Можуть проаналізувати причини зростання ролі США на міжнародній арені, охарактеризувати добу «проспериті», наслідки великої депресії. Знають в чому полягав «Новий курс» Франкліна Рузвельта, його складові та результати. Охарактеризувати особливості розвитку Великої Британії в 1920-1930-х рр. В чому полягали спроби реформування імперії. Знати політичний та соціально-економічний розвиток Франції в 1920–1930-х рр., уряди народного фронту. Характеризувати становище Італії після Першої світової війни. Поширення ідей корпоративної держави, причини та наслідки становлення фашистського режиму. Характеризувати Листопадову революцію та становлення Веймарської республіки. Розуміти в чому причина повоєнного зближення Веймарської Німеччини та СРСР, вплив світової економічної кризи в Німеччині на політичне життя країни. Як відбувся прихід до влади нацистів. В чому сутність нацистської расистської ідеології та антисемітизму.

Здобувачі вміють пояснити проблеми розвитку країн Європи у міжвоєнний період: перехід від економічної стабільності до світової кризи. Процеси запровадження державного регулювання соціально-економічних процесів. Події громадянської війни в Іспанії. Вибір, перед яким опинилися країни Європи: між демократією та авторитаризмом.

Висвітлювати особливості політичного та соціально-економічного розвитку українських земель в контексті загальносвітових процесів. В якому становищі опинились українці з утворенням Союзу Радянських/ Советських Соціалістичних Республік (Радянський/ Советський Союз, СРСР/ ССРСР). Чому СРСР/ ССРСР розглядають як державу імперського типу. Аналізують причини та наслідки військово-промислової модернізації в державі.

Здобувачі мають ознайомитись з вимогами та завданнями методу проєктів та особливостями його застосування у профільній школі, вимогами до написання історико-біографічних досліджень. Розуміти і пояснювати значення методу та дослідницьких принципів (історизму, всебічності, системності) при написанні проєкту, вміти опрацьовувати джерела та залучати різні погляди для досягнення об'єктивності результатів дослідження. Комплексне застосування різних методів та принципів дозволяє оптимально мобілізувати джерела та історіографію для досягнення обґрунтованих результатів.

Рекомендована література

1. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР. 1917–1941 рр. Київ: Пенмен, 2017. 768 с.
2. Великий голод в Україні 1932–1933 років: у IV т. – Т. I. Свідчення очевидців для Комісії Конгресу США / Виконавчий директор Комісії Дж. Мейс; наук. ред. С. Кульчицький. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 838 с.
3. Великий голод в Україні 1932–1933 років: у IV т. – Т. IV. Звіт Конгресово-президентської Комісії США з дослідження Великого голоду 1932–1933 рр. в Україні / Виконавчий директор Комісії Дж. Мейс; наук. ред. С. Кульчицький. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 622 с.
4. Великий голод в Україні 1932–1933 років: у IV т. – Т. II. Свідчення очевидців для Комісії Конгресу США / Виконавчий директор Комісії Дж. Мейс; наук. ред. С. Кульчицький. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 814 с.
5. Великий голод в Україні 1932–1933 років: у IV т. – Т. III. Свідчення очевидців для Комісії Конгресу США / Виконавчий директор Комісії Дж. Мейс; наук. ред. С. Кульчицький. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 784 с.

6. Великий терор в Україні. Куркульська операція 1937–1938 рр. – Ч. I / упоряд. С. Кокін, М. Юнге. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 614 с.
7. Великий терор в Україні. Куркульська операція 1937–1938 рр. – Ч. II / упоряд. С. Кокін, М. Юнге. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 598 с.
8. Веселова О., Марочко В., Мовчан О. Голодомори в Україні, 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947: злочини проти народу. 2-е вид., допов. Київ–Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 2000. 174 с.
9. Голодомор 1932–1933 років на Житомирщині. Пам'ятки та пам'ятні знаки. Фото. URL: <http://news.dks.com.ua/index.php/news/zhitomir/19000-golodomor-1932-1933-rokiv-na-zhitomirshchhini-pam-yatniki-ta-pam-yatni-znaki-foto>
10. Гуцало Л. Національні меншини України в політиці коренізації 20-30-х рр. ХХ ст. *Наукові записки ІПЕіНД*. Вип. 29. 2006. С.110-124.
11. Гуцало Л. Національні меншини Житомирщини у період Великого терору. *Емінак*. 2018. № 2 (22). С. 50-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eminak_2018_2%282%29__10
12. Деркаченко Ю., Яковенко Ю., Ємельянова А. Метод проектів як один із ефективних засобів розвитку критичного мислення студентів під час вивчення історичних та правничих дисциплін. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2019. Випуск 72. Том 1. С. 155–160. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/29940>.
13. Іжко Є. Метод проектів як один із засобів оптимізації автономного навчання. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2014. № 2 (8). С. 92-98. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2014/2/17.pdf>
14. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928). Київ: Основи, 1996. 396 с.
15. Лутай М. Голодомор 1932–1933 рр. на Житомирщині за спогадами очевидців. URL: http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszagi_nemzetisegek/ukranok/az_ar_tatlan_aldozatok_emlekere/pages/ukran/010_ukran_10.htm.
16. Тадеуш О. Метод проектів як форма продуктивного навчання студентів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2017. Вип. 29. С. 142-146. URL: <https://cutt.ly/B1JyboL>
17. У Житомирі під час Голодомору в 32-33 роках померло 8 тисяч 15 чоловік. URL: <https://www.1.zt.ua/themes/politika/u-zhitomiri-pid-chas-golodomoru-v-32-33-rokah-pomerlo-8-tisyach-15-cholovik.html>
18. Попик В. Віографу – біографіка – біографістика – біобібліографія: понятійний арсенал історико-біографічних досліджень. *Український історичний журнал*. 2015. №3. С. 122-136. URL:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Popyk_Volodymyr/Biography_biohrafika_biohrafist_yka_biobibliohrafiia_poniatiinyi_arsenal_istoryko-biohrafichnykh_d.pdf

19. Рафальська Т. «Великий терор на Житомирщині»: специфіка та технологія. *Український історичний журнал*. 2007. № 3. С. 66–75.

Відеоматеріали:

«Голод 33», режисер Олесь Янчук, 1991 р. Фільм. URL: https://www.youtube.com/watch?v=sh5_9i9gBdQ

«Срібна Земля. Хроніка Карпатської України 1919–1939», режисер Тарас Химич, 2012. Фільм. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5fN4EyWmlZs>

Семінарське заняття №5-6: Актуальні проблеми Другої світової війни.

Мета: проаналізувати актуальні проблеми Другої світової війни та їх викладання при вивченні у профільній школі.

План:

1. Друга світова війна: викладання і дослідження.
2. Роль провідних представників світової політичної та військової еліти у ключових подіях Другої світової війни (Вінстон Черчилль, Дуайт Ейзенгауер, Йосиф Сталін, Франклін Рузвельт та ін.).
3. Людина під час війни. Голокост. Праведники народів світу: подвиг в ім'я людяності. Метод «Займи позицію». Вправи «Моральна дилема» та «Журналістське розслідування».
4. Військові злочини проти людяності.
5. Використання методу «Займи позицію» для розгляду контраверсійних питань історії і формування громадянських компетенцій в учнів. Вправи «Моральна дилема» та «Журналістське розслідування».
6. Критичне мислення на уроках історії в профільних класах, формування вміння працювати з документами та матеріалами на прикладі тем про початок Другої світової війни, депортації та їх наслідки тощо.
7. Агітація і пропаганда в УПА: плакати, листівки, облігації.
8. Робота з джерелами у профільній школі: Друга світова в об'єктиві кінокамери. Візуальні проекти.
9. Роль підручників у формуванні історичної пам'яті про Другу світову війну.

Основні поняття: Друга світова війна, нацизм, Україна, Німеччина, Голокост, пропаганда, УПА, депортації, історична пам'ять, критичне мислення.

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Записати визначення основних понять.
3. Проведіть дискусію за питанням: чому стала можливою така трагедія, як Голокост?
4. Проаналізуйте два нацистські плакати.
 - ✓ Вкажіть, яким явищам окупаційної політики Третього Райху ці плакати присвячені.
 - ✓ Як Ви вважаєте, чому пропагандисти виїзд на примусову працю подають як перевагу? Кому вони адресовані?
 - ✓ Зазначте, яку роль відіграють кольори, шрифти, які використанні на плакатах.
 - ✓ Поміркуйте, який вплив на глядача мали справити зображення трьох хлопців у вишиванках і галицьких кептарях із валізами в руках на першому плакаті?
 - ✓ Вкажіть, що символізує постать німецького селянина, зображеного на залитому сонячним промінням полів, який ніби запрошує українських чоловіків і жінок, зображених у сірим кольором?

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Проаналізуйте радянсько-німецький пакт про ненапад («Пакт Молотова – Ріббентропа», 1939 р.) як історичний документ.
2. Порівняйте особливості окупаційних режимів у європейських країнах, захопленими німецькими військами.
3. Охарактеризуйте сутність руху опору під час Другої світової війни.

4. Охарактеризуйте сутність дипломатичної боротьби 1939-1940 рр.
5. В якому році відбулося утворення антигітлерівської коаліції? Які країни були її учасницями?
6. Охарактеризуйте одним реченням історичних діячів залежно від їх ролі у Другій світовій війні: В. Черчилль, Д. Ейзенгауер, Й. Сталін, Ф. Рузвельт С. Бандера, Р. Шухевич, Т. Бульба (Боровець).
7. Узагальніть, які наслідки для Європи мав Договір про ненапад між СРСР і Німеччиною. Чому наслідком укладання пакту Ріббентропа – Молотова став початок Другої світової війни?
8. Підтвердіть фактами або ж спростуйте твердження сучасного українського історика Ярослава Грицака: *«Перед наступом Червоної армії західноукраїнські землі стали тереном, де взаємно поборювали одна одну водночас чотири сили: німецькі окупанти, Українська Повстанська Армія, польська Армія Крайова та «червона партизанська». Кожній з цих сил йшлося про завоювання (чи збереження) свого військово-політичного контролю над Західною Україною, щоб у майбутньому втримати її у своїй державі».*
9. Чому США називали «арсеналом» країн антигітлерівської коаліції? Чи можлива була б перемога без економічного потенціалу США?
10. Як нацисти намагалися остаточно вирішити єврейське питання?

Методичні рекомендації:

Визначене семінарське заняття є продовженням розпочатого на лекції вивчення питання про актуальні проблеми Другої світової війни та їх викладання при вивченні у 10 класі профільної школи. Тому, готуючись до нього, слід передусім уважно проаналізувати конспект лекцій, ознайомитися зі змістом рекомендованої літератури.

При підготовці до семінарського заняття особливу увагу слід звернути на питання викладання і дослідження Другої світової війни, роль підручників у формуванні історичної пам'яті про Другу світову війну, роботу з джерелами, зокрема відеоматеріалами, при вивченні теми. Можна переглянути 9-серійний документальний фільм Сергія Буковського про Україну в Другій світовій війні. «Війна. Український рахунок» (2002 р., URL: <https://youtu.be/BO9EFNHmS5c>). У стрічці режисер використав велику кількість кінохроніки воєнних і повоєнних років, а також свідчення очевидців, часто дуже суперечливі й протилежні. Можна переглянути й документальну стрічку про Галичину напередодні та в перші роки Другої світової «Золотий

вересень. Хроніка Галичини 1939–1941» (2010 р., <https://youtu.be/EfXnxyVngkE>).

Окремої уваги приділити висвітленню ролі провідних представників світової політичної та військової еліти у ключових подіях Другої світової війни.

Учитися аргументовано відстоювати свою думку допоможе один з інтерактивних методів «займи позицію», який також сприяє формуванню громадянських компетенцій у здобувачів. Його доцільно використати й для розгляду контраверсійних питань історії. Наприклад, під час розгляду поняття «Голокост» проаналізуйте питання в рамках вправи «Моральна дилема»: «Чи змогли б ви в роки Другої світової війни переховувати в себе єврейську дитину?». На занятті на дошці прикріпити три таблички: «Так», «Ні», «Не визначився». Здобувачі підходять до відповідної таблички; утворюються групи, які обговорюють аргументи на користь свого рішення. Потім відбувається обмін думками, після якого деякі учасники можуть змінити свою думку. Кожен здобувач намагається усвідомити причини свого рішення, уявляє себе в певних життєвих ситуаціях, що запобігає категоричності у сприйнятті контраверсійних питань.

При вивченні актуальних проблем Другої світової війни важливо зацентрувати увагу на власне людині під час війни: її переживанням, побуту тощо.

Окремої уваги приділити розвитку критичного мислення на уроках історії у ліцеїстів, формування у них уміння працювати з документами та матеріалами на прикладі тем про початок Другої світової війни, депортації та їх наслідки тощо.

Рекомендована література

Додаткова:

1. Боровець І., Віднянський В. Історична пам'ять та контрпам'ять про Другу світову війну в Словаччині. *Проблеми всесвітньої історії*. 2022. № 3(19). С. 57–81.

2. Буланов Ю. Використання відеосвідчень очевидців на уроках історії. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін»*. 2014. С. 6–9.

3. Веденєєв Д., Лисенко О. Проблема оцінки діяльності ОУН та УПА: поле конфронтації або сфера порозуміння? *Сторінки воєнної історії України*.

2011. Вип. 14. С. 109–126. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/6418/1/Evseeva.pdf>
4. Гон М. Геноциди першої половини ХХ століття: порівняльний аналіз. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009. 180 с. URL: <https://politologia-rdgu.rv.ua/images/gon.pdf>
5. Гон М., Івчик Н. Жіноче «обличчя» Голокосту: гендерний аспект геноциду євреїв в Україні (1941–1944). *Holocaust Studies: A Ukrainian Focus*. 2022. № 14. С. 10-40. URL: <http://hsuf-journal.com.ua/index.php/hsuf/article/view/64>
6. Гриневич В. Неприборкане різноголосся: Друга світова війна і суспільно-політичні настрої в Україні, 1939 – червень 1941 рр. Київ–Дніпропетровськ: Ліра, 2012. 508 с.
7. Громенко С. 3 радянських міфи про кримських татар. Деконструкція. *Історична правда*. 18 травня 2019. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2019/05/18/155691/>
8. Губський С. Друга світова війна в дослідженнях українських науковців. *Українознавство*. 2015. № 2 (55). С. 183–186.
9. Гуцало Л., Міщук Г. Вони хотіли врятувати життя: праведники народів світу. *Пам'ять нетлінна: Голокост на теренах нашого краю : наук. зб. «Велика Волинь» : матеріали Міжнар. наук.-краєзнав. конф.* 2021. С. 26-32. http://eprints.zu.edu.ua/33374/1/Гуцало_Міщук.pdf
10. Даллас Г. Примарний мир 1945: незавершена війна / Пер. з англ. Київ, 2012.
11. Джонс А. Геноцид: Вступ до глобальної історії / пер. з англ. К. Діса. Київ: Дух і літера, 2019. 673 с.
12. Євсєєва Г., Лисенко Г., Волкова С. Друга світова війна та Україна. *Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури*. 2015. № 9 (210). С. 70–78.
13. Козицький А. Геноцид та політика масового винищення цивільного населення у ХХ ст. (причини, особливості, наслідки): навч. посіб. Львів, 2012.
14. Ланевська Т. Використання інноваційних технологій навчання на уроках історії (з досвіду роботи). *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін»*. 2014. С. 44-48.
15. Лисенко О., Филь О., Хойнацька Л. Програма ленд-лізу крізь призму офіційних та еґо-джерел. *Проблеми всесвітньої історії*. 2021. № 3(15). С. 53–73.

16. Кириченко Д. Депортація кримських татар у СРСР: історико-правовий аналіз. *Юридичний вісник*. 2017. № 1. С. 238–242.
17. Лисенко О. Подолання “міфу війни”, або від якої спадщини ми відмовляємося: науковий дискурс, політика пам’яті та сучасні виклики (з приводу 70-річчя перемоги над нацизмом і фашизмом) // УІЖ. – 2015. – № 2.
18. Проблема історичної пам’яті у всесвітньо-історичному дискурсі (1945-2015рр.): монографія. Київ: «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. 312 с.
19. Різ Л. Друга світова війна за зачиненими дверима. Сталін, нацисти і Захід / Пер. з англ. Київ, 2010.
20. Снайдер Т. Криваві землі : [Європа поміж Гітлером та Сталіним]. – Київ, 2012.
21. Фенбі Дж. Альянс: розповідь про те, як Сталін, Рузвельт і Черчіль виграли одну війну і почали іншу / Пер. з англ. – Київ, 2010.
22. Чекаленко Л. Історична пам’ять як чинник внутрішньої і зовнішньої політики Республіки Польща. *Проблеми всесвітньої історії*. 2022. № 3(19). С. 34–56.
23. Черчилль В. Спогади про Другу світову війну. Том I / пер. з англ. П. Таращука. Київ: Вид-во Жупанського, 2018. 496 с.
24. Черчилль В. Спогади про Другу світову війну. Том II / пер. з англ. П. Таращука. Київ: Вид-во Жупанського, 2018. 552 с.
25. Шайкан В. Актуальні проблеми дослідження Другої світової війни: сучасне бачення. 2013. URL: [tualni_problemy_doslidzhennia_Druhoi_svitovoi_viiny_suchasne_bachennia.pdf?](#)
26. Шаповал Ю. Друга світова війна: викладання, дослідження, маніпулювання. *Дзеркало тижня*. 2013. № 16 (26 квітня – 17 травня). URL: <https://zn.ua/ukr/HISTORY/druga-svitova-viyna-vikladannya-doslidzhennya-manipulyuvannya-.html>
27. Шаповал Ю. Українська Повстанська Армія: 70 років самотності. *Торкнутись історії*. 2-ге вид., допов. Київ : Парламентське вид-во, 2017. С. 271–284. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/torknutysia_istorii2.pdf
28. Böhler J. Zbrodnie Wehrmachtu w Polsce. Kraków, 2009.
29. Czubiński A. Historia Drugiej Wojny Światowej 1939–1945. Poznań, 2004.
30. Dębski S. Między Berlinem a Moskwą. Stosunki niemiecko-sowieckie 1939–1941. – Warszawa, 2007.

31. Das Dritte Reich: Deutsche Geschichte, 1933–1945: Eine Dokumentation. – Bonn, 1990. 21. De Gaulle Ch. Mémoires de Guerre. T. 1–3. Paris, 1954–1959.
32. Dokumente zur englisch-französischen Politik der Kriegsausweitung. Berlin, 1940.
33. Frieser K. The Eastern Front, 1943-1944: The War in the East and on the Neighbouring Fronts. Oxford: Oxford University Press, 2017. 791 p.
34. Molotov V. O ratyfikacji sowiecko-niemieckiej umowy o nieagresji: Inform. przewodn. Rady Komisarzy Ludowych ZSRR i komisarza ludowego Spraw Zagranicznych W. Mołotowa na 4 nadzwycz. sesji Rady Najwyższej ZSRR. 31 sierpnia 1939 roku. [Б.м.в], 1939.
35. Glantz D. M. The Soviet-German War 1941–45 Myths and Realities: A Survey Essay. Clemson, South Carolina, 2001. 114 p.
36. Warfare and the Third Reich: The Rise and Fall of Hitler's Armed Forces. New York, 1996.

Відеоматеріали:

«Хроніка Української Повстанської Армії 1942–1954», режисер Тарас Химич, 2014. Фільм. URL: https://www.youtube.com/watch?v=MKMQbMpaR_w

Семінарське заняття №7-8: Повсякденне життя та культура в першій половині ХХ ст.

Мета: оволодіти знаннями про повсякденне життя населення та розвиток культури в першій половині ХХ ст., основні напрямки розвитку науки та мистецтва, вміти знаходити джерела для художньої самоосвіти. Навчитися вести дискусію про внесок українського мистецтва у скарбницю світової культурної спадщини. Навчитися використовувати метод квесту при вивченні актуальних проблем повсякденного та культурного життя в першій половині ХХ ст.

План:

1. Провідні наукові ідеї міжвоєнного періоду.
2. Мистецькі здобутки та напрями (течії) модернізму.
3. В софіті камер або як змінився світ з появою кіно- та фотовиробництва.
4. «Розстріляне Відродження»: постаті, доля, роль в українській культурі.
5. Використання квесту в процесі вивчення історії, квести краснавчого характеру.

Основні поняття: авангардизм, «втрачене покоління», джаз, масова культура, модерн, авангардизм, екзистенціалізм, символізм, імпресіонізм, експресіонізм, футуризм, сюрреалізм, абстракціонізм, неоромантизм, мюзикл, олімпійський рух.

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Записати визначення основних понять.
3. Створіть коротку презентацію на тему: Українські фотографки: особистості, що знаходяться за кадром (про життя та творчу діяльність Ірини Пап, Параски Плитки-Горицвіт, Софії Яблонської-Уден). Кого називають «феноменом українського наївного мистецтва та письменництва»?
4. Порівняйте розвиток кіно- та фотовиробництва на українських землях та країнах світу (на вибір здобувача). Назвіть прізвища найвідоміших українських фотографів / фотографок, режисерів / режисерок, акторів / акторок. Про що свідчать дані, що станом на 1911 рік серед членів Одеського фотографічного товариства (заснованого 1891 р.) налічувалось 22 жінок та 26 чоловіків?
5. Коли були відновлені Олімпійські ігри. Коли і в якій країні пройде наступна Олімпіада? Прокоментуйте проблеми сучасного олімпійського руху: політизація, комерціалізація спорту, втрата моральних засад, допінг-проблема тощо.

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Назвіть зміни, які відбулися в повсякденному житті населення в першій половині ХХ ст.?
2. Які досягнення науки і техніки мали, на вашу думку, визначальний вплив на життя людей?
3. Яким науковим винаходам завдячує кінематограф своєю появою?
4. Назвіть видатних акторів та кінорежисерів міжвоєнного періоду. Визначте місце кіно в суспільстві: масова культура чи мистецтво? Яка роль українців у розвитку світового кіно (на прикладі фільму «Земля» О. Довженко)?
5. Поясніть, чому фотографка – модниця з камерою стала символом покоління жінок, що прагнуть економічної самодостатності, сексуальної автономії та суспільної ваги?
6. Охарактеризуйте історичні та суспільно-політичні умови розвитку літератури в ХХ ст.

7. Подивіться короткий фрагмент фільму зі запропонованого списку Відеоматеріалів. Яку інформацію про побут, одяг, повсякдення ми отримуємо? Висловіть власну думку про використання відеофрагментів на заняттях з історії при роботі з ліцеїстами. Як Ви ставитесь до фразеологізму: «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути»?

8. Розкажіть про масові репресії письменників, науковців, діячів мистецтва у 1930-ті роки, як позначилося втручання влади в мистецький процес; поясніть поняття «розстріляного відродження». Перейдіть за QR-кодом і ознайомтесь з презентацією, яку підготували працівники відділу соціокультурної діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

9. Проаналізуйте можливості використання методу квесту як сучасної форми організації навчального процесу, зокрема при вивченні теми повсякденного життя та культури в першій половині ХХ ст. Яка структура та етапи проведення квесту? Які типи квестів виділяють? (Рекомендована стаття Журба К., Шкільна І. (Вказана праця)).

10. На основі опрацьованого матеріалу підготуйте та проведіть зі здобувачами групи квест з теми заняття, поділившись на команди «Література», «Музика», «Кіно» тощо. Підведіть підсумки: що вдалося / не вдалося (чому?), якою має бути підготовка до проведення квесту?

Методичні рекомендації:

Здобувачі можуть проаналізувати розвиток науки у міжвоєнний період, наукові відкриття, які вплинули на повсякденне життя населення, культуру і мистецтво. Називають мистецькі здобутки та напрями (течії) модернізму (авангардизм, екзистенціалізм, символізм, імпресіонізм, експресіонізм, футуризм, сюрреалізм, абстракціонізм, неоромантизм). Виділяють внесок українців у розвиток світового мистецтва. Характеризують поняття «масова культура», вплив кіно- та фотовиробництва на повсякденне життя суспільства. Знайомляться з історією фотографії як формою діяльності на початку 1830-х років. Можуть пояснити чому фото виробництво вважалося гендерно нейтральною діяльністю. Можуть розповісти про Констанс Фокс Тальбот, Анну Аткинс, віконтесу Клементіна Гаварден, Джулію Маргарет Камерон та інші. Можуть проаналізувати внесок українських фотографок у світове фото

виробництво: Ірина Пап, Параска Плитка-Горицвіт, Софія Яблонська-Уден та ін.

Для підготовки до семінарського заняття здобувачі знайомляться з інформацією про тогочасні та сучасні фільми видатних режисерів. Як режисерам вдається передати автентичну атмосферу? *Олесь Санін – режисер фільму «Поводир, або Квіти мають очі» (2014 р.) працював над стрічкою 10 років. Для відтворення автентичності атмосфери 1930-х. спеціально для зйомок полагодив перший трактор Харківського тракторного заводу, випущеного в 1931 році, відновили паротяг і гілку залізниці для нього, пофарбували будинки в Харкові, пошили сотні костюмів, понад сотню пар чобіт для кобзарів.*

Здобувачі під час заняття поглиблюють знання про події, які відбулися в урочищі Сандармох і дають їм оцінку. Можуть розповісти про жертви репресій (Лесь Курбас, Микола Куліш, Марко Вороний, Микола Зеров, Валер'ян Підмогильний та ін.).

Здобувачі аналізують можливості використання методу квестів, структуру, етапи проведення. Виділяють роль вчителя у процесі підготовки до проведення квесту у профільній школі.

Рекомендована література

1. Глеба Г. Поза кадром. Українські фотографки ХХ століття. *Your Art*. 2020. URL: <https://supportyourart.com/researchplatform/photo-women>.
2. Голобородов К. Розвиток культури у світі у міжвоєнний період. Відео-лекція. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eVGMDzqJ9bc>
3. Журба К., Шкільна І. Квест як засіб формування національно-культурної ідентичності підлітків. *Рідна школа*. №11-12 (листопад-грудень). 2017. С. 44-52. URL: https://lib.iitta.gov.ua/710359/1/zurba_shkilna.pdf
4. Єфіменко Г. Національно-культурна політика ВКП(б) щодо радянської України (1932–1938). Київ: Інститут історії України, 2001. 304 с.
5. Історія українського мистецтва: В 5 т. / НАН України, ІМФЕ ім. М.Т. Рильського; голов. Ред. Г.Скрипник; наук.ред Т. Кара-Васильєва. Київ, Т.2. 2010. 1296 с.
6. Ладиченко Т., Осмолівський С. Всесвітня історія: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл.: профіл. Рівень. Київ: Генеза, 2010. С. 271 – 294.
7. Лук'янюк В. Народження кінематографу. *Культура і мистецтво*. 27 грудня 2014. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/1228N/>
8. Мішагіна О. Використання квесту як засобу активізації навчальної діяльності учнів. URL: [http:// ru.osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/34730/](http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/34730/)

9. Сухілін М. Використання веб-квесту як засобу активізації пізнавальної діяльності учнів при вивченні історії в умовах дистанційного навчання. Вісник профосвіти. 2020. №9-10. URL: <http://dnz-krcpo.ptu.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/%D0%92%D0%9F-%E2%84%9609-10-2020-%D1%81.01-58.pdf>

10. Теура Софія Яблонська: фотоальбом / передмова: Забужко О. Київ: РОДОВІД. 2018. 232 с.

11. Шкандрій М. Модерністи, марксистки і нація. Українська літературна дискусія 1920-х років / пер. з англ. Т. Цимбала. 2-ге вид. Київ: Ніка-Центр, 2015. 384 с.

Відеоматеріали:

«Людина з кіноапаратом», 1929. Трейлер. URL: <https://youtu.be/cGYZ5847FiI>

«Земля» (легендарний фільм Олександра Довженко). Фільм. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vxXfQUXthNQ>

«Будинок «Слово»» (режисер Тарас Томенко), 2017. Трейлер. URL: <https://youtu.be/saLgLaWGGVs>

«Поводир, або квіти мають очі» (режисер Олесь Санін), 2014. Трейлер. URL: <https://youtu.be/WkXHrG3X8w0>

МОДУЛЬ II.

Актуальні проблеми другої половини ХХ ст. – першої чверті ХХІ ст. і методика їх викладання у профільній школі

Семінарське заняття №9: *Облаштування повоєнного світу після Другої світової війни.*

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з особливостями облаштування повоєнного світу після Другої світової війни та методикою їх викладання в профільній школі.

План:

1. Реалізація ялтинсько-потсдамських домовленостей лідерів провідних держав антигітлерівської коаліції: здобутки та невдачі.
2. Світові особистості, які поклали початок організаційному оформленню ООН. Україна – співзасновниця ООН.
3. Включення Центрально-Східної Європи до сфери впливу советської імперії.

4. Депортації 1944–1951 рр.: причини, етапи, наслідки (дослідження тематичних документів, у світлинах). Депортації комуністичним режимом кримськотатарського народу та інших етносів Криму.

5. Загальна Декларація прав людини (1948) та Міжнародні пакти про права людини (1966).

6. Використання «кейс-методу» при розгляді питання щодо спроб подолання міжнародних криз. Вивчення проблеми кризь призму світових особистостей.

Основні поняття: Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин, ООН, міжнародні пакти про права людини, громадянське суспільство, депортації, Центрально-Східна Європа, советська імперія, конфронтація, «холодна війна».

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Записати визначення основних понять.

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Якими є основні відмінності в підходах до підписання мирних договорів після Першої і Другої світових війн?

2. Які рішення ухвалили учасники Кримської (Ялтинської) і Берлінської (Потсдамської) конференцій 1945 р.? У чому полягало значення кожної з цих конференцій?

3. Чому, на Вашу думку, настільки відрізняються оцінки сучасних дослідників щодо наслідків Кримської (Ялтинської) конференції від ідеалізації до визнання її «останнім Мюнхеном ХХ ст.»?

4. Як Ви вважаєте, чому наслідки війни були суперечливими?

5. Висловіть свою думку щодо ставлення лідерів антигітлерівської коаліції до прав та інтересів малих країн.

6. У яких напрямках розвивалася міжнародна політика в повоєнний період?

7. Охарактеризуйте явище біполярності світу після Другої світової війни. Вкажіть причини його формування.

8. Які проблеми стосовно мирного врегулювання в Європі постали перед світовою спільнотою після завершення Другої світової війни?

9. У чому Ви вбачаєте сутність біполярного світу, сформованого після Другої світової війни?

10. У чому полягає значення Загальної Декларації прав людини 1948 р. і міжнародних пактів про права людини 1966 р. як основи сучасного міжнародного права?

11. Чи залишаються, на Вашу думку, важливими ідеї та принципи Загальної Декларації прав людини, Міжнародного пакту про економічні, соціальні й культурні права, Міжнародного пакту про громадянські й політичні права?

12. У зверненні до народу Ф. Д. Рузвельт говорив: *«Ми у жодному випадку не повинні роздмухувати протиріччя між нами і нашими союзниками, особливо у тому, що стосується долі народів, звільнених від фашистської тиранії. Навпаки, слід прагнути до залагодження подібних протиріч, а потім створити міжнародний механізм, за допомогою якого можна було б виправляти зроблені помилки»*. Висловіть свою думку до цього. Аргументуйте її.

13. Висловіть своє ставлення до миротворчої діяльності ООН.

Методичні рекомендації:

При підготовці до семінарського заняття проаналізуйте основні причини погіршення стосунків усередині антигітлерівської коаліції та завдяки чому на Потсдамській та Ялтинській конференціях учасникам коаліції успішно вдалося подолати розбіжності. Акцентуйте увагу на ставленні лідерів антигітлерівської коаліції до прав та інтересів малих країн. Назвіть причини біполярної моделі світу.

Актуальним буде визначення місця і ролі України в системі ООН та чому Тайвань був членом Ради Безпеки ООН замість Китаю до 1971 р. Зверніть увагу на те, як вплинуло на становище у світі створення ООН. Особливої уваги приділіть інструментам ООН для здійснення впливу на окремі країни та для розв'язання міжнародних конфліктів. При вивченні питання зосередьтесь на висвітленні постатей світових особистостей, які поклали початок організаційному оформленню ООН.

Зазначте, чому Польща, Чехословаччина, Угорщина та Румунія особливо цікавили ССРСР. Акцентуйте увагу на причинах урядових криз у східноєвропейських країнах у 1945–1948 рр. та сприйняття зміни режимів влади основною частиною населення цих країн.

Особливої уваги варто приділити причинам, етапам, наслідкам депортаційної політики 1944–1951 рр.

Оскільки у післявоєнному світі гостро постало питання дотримання прав людини та забезпечення громадянських прав і свобод, а народи світу, які

зазнали жахливих втрат і страждань у роки війни, вимагали поважати їхні права, інтереси та прагнення було ухвалено Загальну Декларацію прав людини (1948), а також міжнародні пакти про права людини, зокрема Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права та Міжнародний пакт про громадянські й політичні права (1966). Охарактеризуйте Загальну Декларацію прав людини 1948 р. і міжнародні пакти про права людини 1966 р. як основу сучасного міжнародного права.

Визначте чинників, які зумовили перетворення США і СРСР у наддержави. Проаналізуйте спроби подолання міжнародних криз після Другої світової війни (Берлінська криза 1948–1949 рр., Карибська криза 1962 р. тощо). Конфлікт інтересів і конкуренція між двома наддержавами поступово посилювалися. Спочатку Європа, а потім і вся планета перетворилися на арену економічної, політичної та інформаційної боротьби між двома наддержавами. Чи існувала загроза переростання «холодної війни» в «гарячу»? Зосередьтесь на загостренні суперечностей між ССРСР та США. Порівняйте аргументи СРСР і США. Чи були, на Вашу думку, обидві країни налаштовані на пошук компромісів заради нормалізації двосторонніх відносин? Висвітлюйте питання кризь призму світових особистостей. Окрім того підготуйте дане питання використовуючи кейс-метод, або «крісло автора».

Рекомендована література

1. Алексеенко І. В., Маргулов А. Х., Єремєєва І. А., Несправа М. В. Історія міжнародних відносин : підручник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 228 с.
2. Берека В. Новітні підходи в методології та методиці викладання історії в Україні. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. Історія. Тернопіль: ТНПУ, 2017. Вип. 1, ч. 2. С. 134–139.
3. Гуцало Л. Розвиток критичного мислення на уроках історії. *Роль педагога у впровадженні інноваційних технологій в освітній процес: історія та сьогодні*. Науковий збірник «Велика Волинь». Матеріали регіональної науково-краєзнавчої конференції (Житомир-Бердичів, 8-9 травня 2023 р.). Бердичів: ФОП Мельник М.В., 2023. С. 215–222. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/37416> Вип. 65. /1/215-222_Гуцало%20Л.В.%20Роль%20педагога%20у%20впровадженні%20інноваційних%20технологій%20-%2020215-222.pdf
4. Девід Е. Шай. Історія Америки / пер. з англ.: М. Габлевич, Г. Лелів, Г. Сташків, А. Ящук. 11-те вид. Львів: Літопис. 2022. 1112 с.

5. Дейвіс Н. Європа. Історія / пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. Київ: Основи, 2000. 1464 с.
6. Дубов Д. Публічна дипломатія США в добу Холодної війни. Як США завойовували «серця і розум людей» (у дзеркалі розсекречених документів ЦРУ): аналіт. доп. Київ: НІСД, 2020. 164 с.
7. Ешлбом Е. Залізна завеса. Приборкання Східної Європи. 1944-1956 / Пер. з англ. І. Гарніка. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 623 с.
8. Касаткіна К. А. Особливості політики США щодо Куби в умовах розриву дипломатичних відносин 1960-х рр. *Американська історія та політика*. 2019. № 8. С. 31–39.
9. Кінд-Войтюк Н. Використання інтернету на уроках історії та суспільствознавства в Новій українській школі. *Розвиток фахової компетентності педагогів у контексті модернізації змісту освіти*. Луцьк: Волиньполіграф, 2020. С. 46-49.
10. Коваленко Л. В. Курс Великої Британії щодо «німецького питання» (1949–1961 рр.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2015. Вип. 44. Том 2. С. 92–97. URL: <https://istznu.org/index.php/journal/article/view/1003/942>
11. Кудряченко А. Ялтинська конференція держав «великої трійки» 1945 р. і вихід України на міжнародну арену. *Проблеми всесвітньої історії*. 2016. № 2. С. 97–121.
12. Ланевська Т. Використання інноваційних технологій навчання на уроках історії (з досвіду роботи). *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін»*. 2014. С. 44-48.
13. Лакішик Д., Пугачова-Лакішик Д. Зовнішньополітична стратегія США на початковому етапі «холодної війни». *Проблеми всесвітньої історії*. 2019. № 1(7). С. 32–44.
14. Малієнко Ю. Б. Специфіка взаємодії предметної історичної компетентності та історичної свідомості у процесі навчання історії в ліцеї. *Актуальні проблеми сучасної науки та освіти: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 9-10 листопада 2020 року*. Львів: Львівський науковий форум, 2020. С.38-39. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722361/>
15. Мікеладзе В. Політика європейських союзників США щодо розв'язання Карибської кризи: історіографія питання. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2013. Вип. 22. С. 337–356.

16. Надольський Й. Депортаційна політика сталінського тоталітарного режиму в західних областях України (1939-1953 рр.): Монографія. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун.ту ім. Лесі Українки, 2008. 260 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Nadolskyi_Yosyp/Deportatsiina_polityka_stalinskoho_totalitarnoho_rezhymu_v_zakhidnykh_oblastiakh_Ukrainy_19391953.pdf?
17. Орлова Т. В. Сучасна політична історія країн світу. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2017. 944 с.
18. Пометун О. Візуальні джерела у підручнику з історії як засіб розвитку критичного мислення учнів. *Проблеми сучасного підручника*. 2020. Вип. 24.С. 241-255.
19. Смільська І. Україна в ООН: основні напрямки та пріоритети діяльності у 1991–2012 рр. *Україна–Європа–Світ*. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2013. Вип. 11. С. 321-328. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Smilka_Iryna/Ukraina_v_OON_osnovni_napriamky_ta_priorytety_diiialnosti_u_1991_2012_rr.pdf?PHPSESSID=86ng5ead77bslcffhm01oqfv96
20. Czubinski A. Europa XX wieku: Zarys historii politycznej. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań, 1998. 455 s.
21. Gaddis J.L. The Cold War: A New History. Penguin Books, 2006. 352 p
22. Gray W.G. Germany's Cold War: The Global Campaign to Isolate East Germany, 1949—1969. Univ of North Carolina Press, 2003. 351 p.
23. Perović J. The Tito–Stalin split: a reassessment in light of new evidence. *Journal of Cold War Studies*. MIT Press. 2007. №9 (2). Pp. 32–63.
24. МАГАТЕ: офіційний сайт. URL: <https://www.iaea.org/>
25. ЮНІСЕФ: офіційний сайт. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en>
26. ООН в Україні: офіційний сайт. URL: <https://ukraine.un.org/>

Семінарське заняття №10-11: Держави Північної Америки та Західної Європи: актуальні питання формування постіндустріального суспільства.

Мета: проаналізувати актуальні питання формування постіндустріального суспільства в країнах Західної Європи та Північної Америки та методику їх викладання в профільній школі.

План:

1. Процеси демократизації в країнах Західної Європи і Америки у другій половині ХХ – початку ХХІ ст.: причини, специфіка і наслідки. Соціально-економічні та політичні зміни у світі. Карта як джерело інформації про процеси економічної інтеграції Західної Європи.

2. Послідовність і синхронність подій, пов'язаних з утвердженням у Західній Європі ліберальної демократії та соціальної ринкової економіки.

3. Падіння авторитарних режимів у Південно-Західній Європі в 1970-х роках.

4. Етнонаціональні проблеми Заходу.

5. Від Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) до Європейського Союзу (ЄС). Проблема брексіту.

6. Метод просопографії на уроках історії у профільній школі (на прикладі біографій Джона Кеннеді, Конрада Аденауера, Маргарет Тетчер, Мартіна Лютера Кінга, П'єра Трюдо, Рональда Рейгана, Франсуа Міттерана, Шарля де Голля, Ангели Меркель, Бориса Джонсона, Джозефа Байдена).

Основні поняття: демократія, постіндустріальне (інформаційне) суспільство, науково-технічна революція, інформаційна революція, Силіконова (Кремнієва) долина, «держави загального добробуту», неолібералізм, неоконсерватизм, сепаратизм, націоналізм, самовизначення, автономія, метод просопографії.

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Записати визначення основних понять.
3. Зробіть порівняльний аналіз «тетчеризму» і «рейганоміки». Що об'єднує ці неоконсервативні реформи, а чим вони відрізняються?
4. Знайдіть на карті місця, де відбувалися найбільші конфлікти, пов'язані з розвитком етнонаціоналізму.

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Проаналізуйте чинники, які впливали на демократичні процеси, сприяли розширенню прав людини в післявоєнному світі. Чому, на Вашу думку, вони проявилися після завершення Другої світової війни? Чому цього не відбулося після Першої світової війни?

2. Розкрийте особливості функціонування соціального ринкового господарства.

3. Поясніть, як Ви розумієте концепцію постіндустріального (інформаційного) суспільства. У чому, на Вашу думку, полягають основні відмінності суспільства цього типу від індустріального суспільства?

4. Чому, на Вашу думку, Д. Белл, аналізуючи виклики постіндустріального суспільства, приділяє багато уваги місцю людини в такому суспільстві, впливу стрімких змін на суспільні відносини?

5. Які пріоритетні напрями НТР доцільно, на Вашу думку, обрати Україні, щоб бути конкурентоспроможною державою? Запропонуйте Ваш перелік з декількох інноваційних сфер, у яких Україна може вийти у світові лідери.

6. Які наслідки для Португалії, Греції та Іспанії мало падіння авторитарних режимів у цих країнах?

7. Визначте причини загострення проблеми Квебеку та її суть.

8. Визначте суть проблеми Ольстеру та шляхи її розв'язання.

9. Визначте місце національно-регіоналістських рухів в історії Іспанії.

10. У чому полягає важливість етносоціальної проблематики для країн Заходу?

11. Покажіть на карті місце, де відбувалися найбільші конфлікти, пов'язані з розвитком етнонаціоналізму.

12. Проаналізуйте сучасні етнонаціональні проблеми країн Заходу та висловіть свою думку щодо можливостей їх розв'язання.

13. Чому поза інтеграційним процесом тривалий час залишалися країни Східної Європи? Після яких подій східноєвропейські країни стали членами європейських структур, НАТО тощо?

14. Висловіть аргументовані судження про діяльність К. Аденауера, М. Тетчер, Р. Рейгана, Ф. Міттерана, Б. Обама, А. Меркель, Б. Джонсона, Дж. Байдена).

Методичні рекомендації:

При висвітленні першого питання проаналізуйте спільне та відмінне в економічному та соціальному розвитку держав Північної Америки та Західної Європи, акцентувавши увагу на формуванні соціальної держави – «держави добробуту» в країнах Заходу. Зверніть увагу на прояви глобалізації економіки. Окресліть ознаки постіндустріального суспільства. Також розкрийте особливості феміністського руху у другій половині ХХ – першій чверті ХХІ ст. Особливої уваги приділіть питанню зміцнення демократії у країнах Заходу після Другої світової війни. Важливо визначити особливості політичного розвитку країн Заходу в другій половині ХХ – першій чверті ХХІ ст. Підготуйтеся до дискусії за проблемним питанням: «Чим політичний розвиток

держав Північної Америки та Західної Європи в другій половині ХХ – першій чверті ХХІ ст. відрізнявся від попереднього періоду Новітньої історії?»

Проаналізуйте послідовність і синхронність подій, пов'язаних з утвердженням у Західній Європі ліберальної демократії та соціальної ринкової економіки.

У третьому питанні зазначте, що з-поміж країн післявоєнної Європи, які не потрапили під контроль Советського Союзу, вирізнялися держави з авторитарними режимами — Португалія, Греція та Іспанія. Окресліть природу авторитарних режимів у країнах Південно-Західної Європи та які події й обставини зумовили їхнє падіння?

Готуючи четверте питання окресліть сутність етносоціальних проблем і проявів етнонаціоналізму. Охарактеризуйте етнонаціоналістичні рухи у Квебеку (Канада), Ольстері (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії), Країні басків та Каталонії (Іспанія). Проаналізуйте причини виникнення сепаратистських настроїв та шляхи їх вирішення. Висвітліть ситуацію в цих регіонах у наш час.

Розгортання процесів економічної та політичної інтеграції в Західній Європі відображало прагнення її населення бачити «Європу без кордонів». Визначте основні аспекти інтеграційних процесів у Західній Європі в другій половині ХХ – першій чверті ХХІ ст. Охарактеризуйте процес виходу Великої Британії зі складу ЄС.

При вивченні даної теми окремої уваги приділити методу просопографії на уроках історії у профільній школі (на прикладі біографій Джона Кеннеді, Конрада Аденауера, Маргарет Тетчер, Мартіна Лютера Кінга, П'єра Трюдо, Рональда Рейгана, Франсуа Міттерана, Шарля де Голля, Ангели Меркель, Бориса Джонсона, Джозефа Байдена).

Рекомендована література

1. Бадида А.Ю. Соціальна держава в умовах глобалізації: монографія. Ужгород: РІК-У, 2019. 200 с.

2. Брензович К., Лапа І. Роль Великобританії у політичній та економічній інтеграції Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 10 (1). С. 55–58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_10%281%29_14

3. Годлевська В. Перехід від авторитаризму до демократичного суспільства в Іспанії (1960–1982 роки): монографія. Вінниця: ВНТУ, 2009. 158 с.

4. Грубінко А. Атлантизм як принцип і фактор зовнішньої політики Великої Британії у сфері європейської політичної інтеграції: теоретико-концептуальний аналіз. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. 2015. Вип. 26. С. 168-171. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvtvi_2015_26_62
5. Гуцало Л., Міщук Г. Каталонські референдуми 2014 р. та 2017 р.: позиції центральної та регіональної влади. *Емінак*. 2021. № 2(34). С. 256-265. URL: http://eprints.zu.edu.ua/33122/1/стаття_2021_емінак.pdf
6. Гуцало Л. В. Регіональна політика ЄС в умовах пандемії COVID-19. *Грааль науки*. 2021. № 9. С. 305-309. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/issue/view/22.10.2021>
7. Гуцало Л. Розвиток критичного мислення на уроках історії. *Роль педагога у впровадженні інноваційних технологій в освітній процес: історія та сьогодення. Науковий збірник «Велика Волинь». Матеріали регіональної науково-красознавчої конференції*. Бердичів: ФОП Мельник М.В., 2023. Вип. 65. С. 215–222. URL: http://eprints.zu.edu.ua/37416/1/215-222_Гуцало%20Л.В.%20Роль%20педагога%20у%20впровадженні%20інноваційних%20технологій%20-%2020215-222.pdf
8. Гуцало Л. Вектор зовнішньої політики США – НАТО (за президентства Д. Трампа). *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародні відносини: історія, теорія, практика»*. 2021. С.79-82. http://eprints.zu.edu.ua/33121/1/Суми_2021_тези_с.79-82.pdf
9. Девід Е. Шай. Історія Америки / пер. з англ.: М. Габлевич, Г. Лелів, Г. Сташків, А. Ящук. 11-те вид. Львів: Літопис. 2022. 1112 с.
10. Зернецька О. Досвід боротьби з сепаратизмом у Великій Британії. *Проблеми всесвітньої історії*. 2018. № 2 (6). С. 132–144.
11. Ковальков О. Санкції США проти СРСР у зв'язку із радянською агресією в Афганістані (1980 – 1988 рр.). *Американська історія і політика*. 2021. №11. С. 78–88. URL: <https://drive.google.com/file/d/1dF1wwya76qRdPyHUN4BaGYHJ9IHxI4-f/view?pr>
12. Козинець О. Г., Акуленко О. В. Неоконсерватизм як основа політики Рональда Рейгана. *Право і суспільство*. 2019. № 3. С. 25–29.
13. Лакінський Є. Мій Квебек. Люди, мови і життя у Квебеку і навколишній Канаді. Київ : Нора-Друк, 2018. 272 с.
14. Манн Р. В., Баранов Г. О. Аналіз розвитку неоконсерватизму на прикладі рейганоміки. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2020. Вип. 57. С. 18–25.
15. Малієнко Ю. Б. Специфіка взаємодії предметної історичної компетентності та історичної свідомості у процесі навчання історії в ліцеї.

Актуальні проблеми сучасної науки та освіти: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 9-10 листопада 2020 року. Львів: Львівський науковий форум, 2020. С.38-39. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722361/>

16. Мекрайдіс Р. К. Етнонаціоналізм. *Націоналізм: Антологія*. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. Київ: Смолоскип, 2006. С. 242–243.

17. Орлова Т. В. Сучасна політична історія країн світу. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2017. 944 с.

18. Панченко Ю. Неоконсерватизм та зовнішня політика президента Р. Рейгана. *Американська історія та політика*. 2016. № 2. С. 22-31.

19. Понежа Н. О. Практична медіаосвіта: творчі завдання для роботи з візуальними та аудіовізуальними медіапродуктами на уроках історії: Навчально-методичний посібник. Першотравенськ, 2019. 53 с.

20. Рекомендації Європейської Комісії щодо статусу України на членство в ЄС. 17.06.2022. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/рекомендації-європейської-комісії-щодо-статусу-україни-на-членство-в-єс_uk?s=232

21. Сіромський Р. Квебек: між федералізмом і сепаратизмом (1960–1982 рр.). Львів: Тріада Плюс, 2006. С. 188–190.

22. Стецюк Н., Шекета М. Історія та витоки сепаратизму в Каталонії. Вісник Прикарпатського університету. Політологія. Том 1. № 13. 2019. С. 168–177.

23. Тоффлер Е. Третя хвиля / Пер. з англ. А. Євса. Київ: Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.

24. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи: Аналітична доповідь. *Національна безпека і оборона*. 2022. №1-2. С. 2–131. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf

25. Фукуяма Ф. Великий крах: Людська природа і відновлення соціального порядку / Пер. з англ. В. Дмитрика. Львів: Кальварія, 2005. 380 с.

26. Чекаленко Л.Д., Солошенко В.В. Європейський Союз і Велика Британія: нові перспективи співпраці. *Проблеми всесвітньої історії*. 2021. №3(15). С. 221.

27. Calzada I. Postindependence: Comparing city-regional devolution strategic scenarios in Scotland, Catalonia and the Basque Country. *Policy and Politics Conference: The Challenges of Leadership and Collaboration in the 21st Century*, Bristol, 16-17 Sep., 2014. URL: <http://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/sps/migrated/documents/calzadapostindependence.pdf>

Семінарське заняття №12: *Трансформаційні процеси в державах Центрально-Східної Європи.*

Мета: проаналізувати особливості трансформаційних процесів в державах Центрально-Східної Європи та роль лідерів цих країн у трансформаційних процесах на зламі 1980–1990-х рр.; особливості подачі даної проблематики у профільній школі.

План:

1. Участь СРСР у формуванні соціально-економічної і політичної ситуації у країнах Центрально-Східної Європи у період сталінської диктатури та постсталінські часи.

2. Порівняння трансформаційних процесів у країнах Центрально-Східної Європи.

3. Діяльність лідерів країн Центрально-Східної Європи (Анджей Дуда, Вацлав Гавел, Даля Грибаускайте, Йосиф Броз Тіто, Лех Валенса, Олександр Дубчек).

4. Використання карти на уроках всесвітньої історії як джерела інформації про процес трансформації держав соціалістичного табору наприкінці 80-х років ХХ ст.

Основні поняття: сталінська модель соціалізму, операція «Вісла», «народна демократія», «Празька весна», Угорська революція, концепція «самоврядного соціалізму», «шокова терапія», «оксамитова» або «ніжна» революція, політична трансформація.

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Записати визначення основних понять.

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Поясніть, у чому полягали особливості розвитку Югославії в післявоєнний період.

2. Назвіть основні ознаки сталінської моделі соціалізму на прикладі двох-трьох країн (на вибір). Розкрийте, як ця модель утілювалася в Центрально-Східній Європі.

3. Які основні, на Вашу думку, зміни відбулися в центрально- і східноєвропейських країнах, у яких було встановлено просоветські режими, у суспільно-політичному житті та в економіці?

4. Яку, на Ваш погляд, роль відігравав ССРСР у формуванні соціально-економічної та політичної ситуації в країнах Центрально-Східної Європи в період сталінської диктатури?

5. Як Ви оцінюєте становище українців у державах Центрально-Східної Європи після Другої світової війни?

6. Якими, на Вашу думку, були основні причини кризових явищ у країнах регіону в 1950–1970-і роки?

7. Охарактеризуйте берлінське повстання 1953 р., виступ познанських робітників у Польщі та революцію в Угорщині? Що споріднює ці події?

8. У чому, на Вашу думку, полягала основна суперечність між СРСР та ідеологами «Празької весни»? При відповіді врахуйте слова Александра Дубчека: *«Політбюро ЦК КПРС підтримувало єдність країн, що входили до «імперії», створеної Сталіним, і наглядало за тим, щоб опозиція не мала можливості й слова сказати. Усе, що ми намагалися робити, виходило за межі їхнього розуміння. Ми вважали, що соціалізм — принаймні в нашій країні — не може існувати без демократії, тоді як керівництво Радянського Союзу хотіло бачити в нас утвердження їхньої моделі диктатури єдиної партії»*. Александр Дубчек (Світ про Україну, 10 лютого 1993. С. 8).

9. Якою є, на Вашу думку, ідея ілюстрації з чехословацького журналу?

10. Які причини й обставини, що зумовили перемогу «оксамитових» революцій у країнах Центрально-Східної Європи, називає американський історик Педрик Кені? Чи вважаєте Ви якусь з них визначальною? *«Існують три тлумачення стрімкого занепаду комунізму та перемоги демократії. Перше – ...прихід до влади в Кремлі М. Горбачова, який підтримав ліберальні та демократичні імпульси в радянській імперії. ...Утім, «чинник Горбачова» не пояснює багатьох подій у Центральній Європі. ...Друге пояснення падіння комунізму: як економічна система, він мав фатальні вади. ...Аби зрозуміти ідеї, що мотивували людей у 1989 р., ми маємо звернутися до інтелектуалів. Це третє пояснення»*. (Педрик Кені. Карнавал революції. Центральна Європа 1989 року. Київ : Критика, 2006. С. 28–31)

Методичні рекомендації:

При підготовці до семінарського заняття проаналізуйте розвиток Польщі, Угорщини, Болгарії, Румунії, Чехословаччини та Югославії в другій половині 1940 – першій половині 1950-х рр., постсталінські часи. Порівняйте процеси, що відбувалися у країнах цей час та визначте особливості сталінської моделі соціалізму в країнах Центрально-Східної Європи, встановіть особливості кризи комуністичних режимів цих країн. Визначте спільне і відмінне в подіях, що відбувалися в країнах Центрально-Східної Європи. Окресліть основні аспекти вивчення цих країн у профільних класах.

При характеристиці діяльності лідерів країн Центрально-Східної Європи (Анджей Дуда, Вацлав Гавел, Даля Грибаускайте, Йосиф Броз Тіто, Лех Валенса, Олександр Дубчек) зазначте про важливість вивчення ролі особи на уроках історії у профільних класах.

Зосередьте увагу на використанні карти на уроках всесвітньої історії як джерела інформації про процес трансформації держав Центрально-Східної Європи.

Рекомендована література

1. Бірюкова О. Сучасні Балкани: внутрішньополітичні проблеми та зовнішньополітичні перспективи. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Сер. «Питання політології»*. 2009. № 861. Вип. 15. С. 218-227.

2. Бурдяк В. Політичні трансформаційні процеси в Болгарії у посткомуністичний період: автореф. дис... д-ра політ. наук: 23.00.02. Чернівці, 2004. 20 с.

3. Климончук В. Передумови та інституціоналізація взаємовідносин влади і опозиції в країнах Центрально-Східної Європи (на прикладі країн Вишеградської групи): досвід для України. *Політичне життя*. 2020. № 2. С.12–18.

4. Магда Є. Концепт Центрально-Східної Європи в координатах гібридної загрози. *Вісник Львівського університету*. 2017. Вип. 10. С. 140–145.

5. Мотрук С. Політичні кризи в Чехословаччині другої половини ХХ ст.: погляд із сьогодення. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки.* / Відп. ред. С. В. Віднянський. Київ: Ін-т історії України, 2010. Вип. 19. С. 71-86.

Мелешенко Т. Мирне розділення Чехословацької Федеративної республіки та позиція Гавела у цьому процесі. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/.../I14_doc.pdf.

6. Мельниченко А. «Оксамитова революція» та процес законодавчого забезпечення становлення демократії в Чехословаччині (1989–1991 рр.). URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3363/APP_38_Melnichenko.pdf?s С. 460–466.
7. Мокрик Р. Оксамитова (Р)еволюція у Чехословаччині. *Історична правда*. 16 листопада 2019. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2019/11/16/156553/>
8. Мотрук С. Чехія на шляху євроінтеграції. *Історичний журнал*. 2008. № 6. С. 82-93.
9. Політичні трансформації у країнах Центральної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: Навчальний посібник / Упоряд. М.Лендшел. Ужгород: Поліграф центр «Ліра», 2016. 464с.
10. Романюк О. Посткомуністичні революції. *Політичний менеджмент*. 2005. № 4. С. 16–28. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/romaniuk_postkomunistychni.pdf
11. Паніна І. Проблема концептуалізації регіону Центрально-Східної Європи в сучасних міжнародних відносинах. *Історичні і політологічні дослідження*. 2019. № 1(64). С. 77–91.
12. Семенович А. Розвиток-українсько-словацьких відносин на сучасному етапі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Міжнародні відносини. 2013. Вип. 3. С. 147-155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoamv_2013_3_16
13. Слесаренко А. Антитоталітарні рухи в Чехословаччині (1969–1989 рр.): автореф. дис...канд. іст. наук: 07.00.02. Київ, 2007. 19 с.
14. Снайдер Т. Криваві землі: Європа між Гітлером та Сталіним: монографія. Київ: Грані-Т, 2011. 448 с.
15. Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь: монографія / пер. з англ. Київ: Дух і літерара, 2012. 464 с.
16. Шахін Ю. В. Еволюція економічної політики Федеративної Народної Республіки Югославії (1947-1961 рр.): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02. Одеса, 2005. 20 с.
17. Шилова А. Становлення й розвиток відносин України з країнами колишньої
18. СФРЮ як фактор зміцнення стабільності на Балканах. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2010. №103. С. 47-51.

19. Шилова А. Політичний та економічний розвиток Республіки Македонія на рубежі ХХ – ХХІ століть. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2006. Вип. 85/86. С. 117-119.

20. Янчук Л. Роль «Вишеградської солідарності» в зовнішньополітичній діяльності Словацької Республіки (1989-2004 рр.). *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2010. Вип. 19. С. 87-96.

21. Agh A. The Deconsolidation of Democracy in East Central Europe: The New World Order and the EU's Geopolitical Crisis. *Politics in Central Europe*. 2016. Vol. 12, №. 3. Pp. 7–36.

22. Cabada L. Democracy in East -Central Europe: Consolidated, Semi-Consolidated, Hybrid, Illiberal or Other? *Politics in Central Europe*. 2017. Vol. 13, № 2/3. Pp. 75–87.

23. Československo 1989. Rok na náměstích. Jiří Všetepka a kol. Jiří Doležal Praha: Academia, 1990. 152 s.

24. Deset pražských dnů. Dokumentace. Praha, 1990. 672 s.

Відеоматеріали:

Відеосюжет про антикомуністичне повстання 1953 р. в Берліні (англ.). URL: <https://youtu.be/vMzcpPMRHe8>

Відеосюжет про робітниче повстання 1956 р. в Познані. URL: <https://youtu.be/np-u1TbXrD>

Відеосюжет про повстання 1956 р. в Угорщині (англ.). URL: <https://youtu.be/bE1FX0Uf01I>

«Працька весна 1968». URL: https://youtu.be/_FfR64aJ7fi

Семінарське заняття №13: Держави Азії, Африки та Латинської Америки: вибір шляхів розвитку.

Мета: розглянути деколонізаційні процеси у світі, утворення нових незалежних держав, причини та складові «економічного дива» азіатських держав, політичне та економічне життя латиноамериканських держав, висвітлити «близькосхідну проблему» та шляхи її врегулювання на сучасному етапі.

План:

1. Деколонізаційні процеси у світі. Крах апартеїду. Країни регіону у другій половині ХХ ст. – першій чверті ХХІ ст.
2. Моделі інноваційного розвитку азіатських незалежних держав. «Економічне диво» Японії, Китайської Народної Республіки (КНР), Південної Кореї. Проблеми пошуку діалогу західної та східної цивілізацій.
3. «Близькосхідна проблема» та шляхи її врегулювання.

4. Виклики політичного та економічного життя латиноамериканських держав у другій половині ХХ ст. – першої чверті ХХІ ст.

5. Використання карти як джерела інформації про процес деколонізації Азії та Африки, геофактори, що сприяли формуванню військово-політичних союзів та економічних регіонів у цих частинах світу

Основні поняття: апартеїд, «Арабська весна», деколонізація, ісламська революція, ісламський фундаменталізм, рік Африки, «рух Неприєднання», «японське економічне диво», «чотири модернізації» Ден Сяопіна.

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Записати визначення основних понять.
3. Складіть таблицю «*Розпад колоніальної системи*». Використайте інформацію з таблиці для позначення на карті цих країн?

Період	Країни, що звільнилися	Яким чином відбувалося набуття незалежності
--------	------------------------	---

4. Країни Африки стикаються з багатьма проблемами на шляху свого розвитку. Назвіть конкретні факти, які підтверджують проблеми голоду, поширення хвороб, екологічні катастрофи, економічну, соціально-політичну та культурну відсталість, внутрішньополітичну нестабільність. На Вашу думку чи достатню допомогу надають Міжнародні організації для вирішення цих проблем?

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Порівняйте джерела та наслідки економічного піднесення азійських держав. Яка роль належить самовідданій праці громадян, впровадженню сучасних технологій тощо?
2. Як відбувалось здобуття незалежності народами Індії? Висвітліть конфесійне протистояння в регіоні.
3. Проаналізуйте військові події в Сирії, терористичну діяльність ІДІЛ і їх вплив на розвиток регіону і світу в цілому.
4. Вкажіть концептуальні засади громадсько-політичної діяльності Голди Меїр, Ден Сяопіна, Індіри Ганді, Мао Цзедуна, Нельсона Манделі, Фіделя Кастро, Хірохіто.
5. Охарактеризуйте, як відбувалась деколонізація Африки. Як змінився розвиток континенту за останні два десятиліття? Як на бідних африканських країнах позначиться російсько-українська війна?

6. Висвітліть основні події революції на Кубі.
7. Які шляхи врегулювання «близькосхідної проблеми» пропонують провідні політики світу? Який з цього висновок може зробити Україна в умовах російської терористичної війни?

8. Актуалізуйте знання з методики роботи з картами (Тема 1). Зайдіть за посиланням QR-коду, ознайомтесь з інформацією підручника авторів Мудрий М. та Аркуша О. § 15. *Декolonізація і виникнення «Третього світу»*. *Близькосхідна проблема*. Які карти використали автори для пояснення матеріалу? Яку інформацію отримує здобувач профільної школи при роботі з картами?

9. Дайте визначення поняття країни «третього світу». Покажіть на карті країни «третього світу», зокрема вогнища сучасних військово-політичних конфліктів.

Методичні рекомендації:

Здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти пояснюють деколонізаційні процеси у світі, їх наслідки для колишніх колоній та метрополій. Визначають і характеризують три періоди, які пройшла деколонізація. Коли набуття суверенітету проходило мирним шляхом, а коли супроводжувалось тривалими війнами (Індокитай, Індонезія, країни Африки, Близького Сходу)? Можуть проаналізувати економічні, політичні та суспільні проблеми колишніх колоній.

Порівнювати економічні процеси, які відбулися в країнах Азії, чому вони отримали назву «економічні дива». Звертають увагу на країни, які були колоніями, але обрали капіталістичний шлях розвитку, що дозволило досягти значущих економічних успіхів (Сингапур, Тайвань, Гонконг, Південна Корея, Філіппіни, Марокко, Нігерія, Кенія).

Здобувачі знають суть «близькосхідної проблеми» та можуть визначити можливі способи її врегулювання. Характеризують політичні режими держав цього регіону, причини внутрішньої і міжнародної нестабільності: Іран, Афганістан, Пакистан, Туреччина, Ізраїль, Ірак та інші. Коли виникла держава Ізраїль? Студенти аналізують причини, хід та наслідки арабо-ізраїльських війн. Здобувачі використовують карту для висвітлення ходу війн.

При розгляді питання «Виклики політичного та економічного життя латиноамериканських держав у другій половині ХХ ст. – першої чверті ХХІ ст.» здобувачі характеризують особливості соціально-економічного і політичного розвитку країн Латинської Америки. Аналізують чинники

прискороного економічного розвитку країни Мексики, Чилі, Бразилії, Аргентини: зростання попиту на сільськогосподарську продукцію, заходи державного регулювання економіки, протекціонізм. У яких країнах точиться гостра боротьба за владу між різними політичними силами, що призводить до військових заколотів, встановлення диктатур? Здобувачі при розгляді проблем розвитку країн Латинської Америки можуть охарактеризувати ключові події цього періоду: повалення диктаторських режимів (Перу, Колумбія, Венесуела, Куба), громадянські війни (Болівія, Аргентина, Уругвай, Бразилія і Гватемала, Чилі і Парагвай, Нікарагуа), посилення впливу США у регіоні, комуністичні (соціалістичні) режими, процеси інтеграції (координації економічної політики, утворення вільних зон торгівлі, співробітництво), деколонізації тощо.

Демонструють упевнену роботу з картами, інформацію, яку можна отримати на прикладі процесу деколонізації Азії та Африки.

Рекомендована література

1. Газін В., Копилов С. Новітня історія країн Європаи Америки (1945-2002 роки). Навч. посібник. Київ: Либідь. 624 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-9729.html>
2. Захарченко А. Арабсько-ізраїльський конфлікт: проблеми врегулювання на сучасному етапі [Текст] : зб. статей. Одеса : Фенікс, 2009. 240 с.
3. Зовнішня політика країн Латинської Америки : навчальний посібник / Н. Гаврилова (ред.), М. Булик, О. Гільченко, Ю. Константинова. Маріуполь : МДУ, 2020. 397 с.
4. Іржавська А., Терещенко Т. Актуальні аспекти історії країн Латинської Америки (XVII – початок XXI ст.) : навчально-методичний посібник. Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2015. 140 с.
5. Лі Куан Ю. Із третього світу в перший. Історія Сингапуру: 1965-2000 / пер. Є. Сагайдак. Київ: КМ-Букс, 2018. 760 с.
6. ООН. Генеральна Асамблея. Резолюції. Про ізраїльські поселення на окупованій палестинській території від 14 грудня 2006 №61/118 [Електронний ресурс]: URL: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/501/53/PDF/N0650153.pdf?OpenElement>
7. Салах Г. Африка в сучасній моделі світової економіки: quo vadis? Ефективна економіка. №5. 2015. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4078>
8. Стадвел Дж. Чому Азії вдалося / пер. О. Цехановська. Київ: Наш Формат, 2017. 448 с.

9. Сулова В. Адаптація палестинських біженців за сприяння йорданського уряду. *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 73. С. 91-92.

10. Шарафан Д. Близькосхідна проблема (др. пол. XX – поч. XXI ст.). *Науковий блог «Національний університет «Острозька академія»»*. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2014/blyzkoshidna-problema-dr-pol-hh-poch/>

Відеоматеріали:

Лі Куан Ю. Диктатори. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ai76FC-H0-8>

Пак Чон Хі. Диктатори. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NX12VaTf5oU>

Голобородов К. Утворення Ізраїлю. Близькосхідна проблема та шляхи її подолання. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7DxvhxEpB-0>

Всесвітня історія. 11 клас. Країни Африки у другій половині XX – на початку XXI ст. Всеукраїнська школа онлайн. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=15TNdoxwIY0>

Семінарське заняття №14-15: Україна і світ: проблеми міжнародних відносин в історії людства.

Мета: Ознайомити здобувачів з особливостями розвитку міжнародних відносин, проявами міжнародної «напруженості» та періодом «розрядки» в міжнародній політиці, визначати місце України на міжнародній арені, навчитися використовувати карту як джерело інформації про події «холодної війни» при роботі з ліцеїстами.

План:

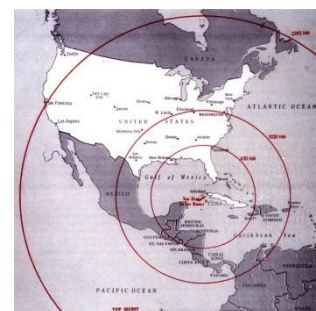
1. Динаміка «холодної війни». Періоди «напруженості» та «розрядки» в міжнародній політиці.
2. Процеси переходу від біполярності до багатопольярного світу. Особливості розвитку міжнародних відносин кінця XX – першої чверті XXI ст. (вплив «нового політичного мислення»; розпад СРСР/СССР);
3. Проблема міжнародного тероризму.
4. Стратегії України у розбудові міжнародних відносин за роки незалежності.
5. Імперська зовнішня політика Російської Федерації та політики «умиротворення» агресора. Міжнародна «антипутінська коаліція».
6. Російська пропаганда як інструмент війни і геноциду.
7. Карта і особливості її застосування під час вивчення історії міжнародних відносин.

Основні поняття: багатополярний світ, Балканська криза, Берлінська криза, «гібридна війна», Карибська криза, концепція «руського міра», міжнародний тероризм, нове політичне мислення, «рашизм», розрядка.

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Записати визначення основних понять.
3. Проведіть дискусію на тему: *(Не)дієвість політики «умиротворення» агресора*. Назвіть конкретні приклади і до яких наслідків це призвело.
4. Напишіть есе на тему: Рашизм vs система міжнародної безпеки і сучасний світоустрій.
5. Ознайомтесь з картою: Радіус покриття ракет, розміщених на Кубі. Доступно за посиланням: <http://surl.li/jrlrk> Про які події йдеться? Яку інформацію може отримати ліцеїст при роботі з картою. Підберіть карти, які висвітлюють динаміку міжнародних відносин II пол. XX ст. – I чверть XXI ст.

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Охарактеризуйте події, що спровокували міжнародну напруженість (Берлінська криза, війна в Кореї, Карибська криза, війни у В'єтнамі, в Афганістані. «Балканська криза» і проблема Косово).
2. Який період і чому в історії отримав назву періодом «розрядки» в міжнародній політиці?
3. Поясніть процеси, які сприяють переходу від біполярності до багатополярного світу?
4. Поясніть вплив Гельсінської конференції на міжнародні відносини на зламі XX–XXI ст.
5. Як вплинув розпад СРСР/СССР на міжнародні відносини кінця XX–першої чверті XXI ст.?
6. Проаналізуйте виступ Генерального секретаря ООН Кофі Аннана на засідання Раді Безпеки у 4 жовтня 2002 р. «... *Міжнародний тероризм являє собою серйозну і все більш зростаючу загрозу. Тероризм є глобальною бідною з глобальними наслідками..., які торкаються усіх аспектів діяльності ООН – від забезпечення розвитку та миру до дотримання прав людини і правопорядку*». Висловіть свою думку щодо цього. Чи достатньо робить ООН для боротьби з міжнародним тероризмом? Аргументуйте судження.

7. Спробуйте визначати характер російсько-української війни, назвіть аргументи, які це підтверджують?

8. Назвіть точки перетину інтересів держав (економічні, політичні, безпекові, історична пам'ять та ін.), які формують міжнародні відносини у першій чверті ХХІ ст. Що б ви поставили на *перше* місце? Аргументуйте судження.

9. Які держави ввійшли до Міжнародної «антипутінської коаліції»? Оцініть шанси трансформації її у Нову міжнародну організацію безпеки.

10. Хто очолює Міністерство закордонних справ України? Оцініть роботу Міністерства за останні десять років.

11. Продемонструйте на карті вогнища міжнародної напруженості. Як використання карти може сприяти запам'ятовуванню ліцеїстами фактичного матеріалу та його відтворенню, здатності відповідати на проблемні питання. Актуалізуйте знання Теми 1, 9).

Методичні рекомендації:

При підготовці до семінарського заняття здобувачі аналізують причини, ознаки, динаміку та наслідки «холодної війни». Можуть характеризувати події, які призвели до напруженості. Визначають, який період відноситься до періоду «розрядки» в міжнародній політиці.

На основі опрацьованої літератури можуть пояснити процеси переходу від біполярного до багатопольярного світу, вплив розпаду СРСР/СССР на міжнародні відносини кінця ХХ ст. – першої чверті ХХІ ст.

Вміти аналізувати проблему міжнародного тероризму як глобальну проблему сучасності, визначати її характерні риси та тенденції розвитку, досліджувати аспекти загрози з точки зору впливу на основи цивілізаційного розвитку та безпеки людського життя. Аналізувати діяльність ООН на предмет боротьби з міжнародним тероризмом, аргументувати свою думку з приводу того, наскільки дієвими є її заходи тощо.

Проаналізувати діяльність Міністерства закордонних справ України за роки незалежності, хто його очолював, які завдання ставились? Здобувачі вміють висловити власні судження з приводу важливості налагодження міжнародних зв'язків в утвердженні суверенітету держави?

Здобувачі при підготовці питання про Міжнародну «антипутінську коаліцію» аналізує допомогу союзників України у російсько-українській війні. Які країни першими виступили на підтримку незалежності та територіальної цілісності України? Проаналізувати підтримку військово-політичних

об'єднань (НАТО), політичних союзів (ЄС, ООН, Вишеградська група, ГУАМ, ПАРЄ, Рада Європи), економічних союзів (Велика сімка, Велика двадцятка), фінансових інституцій (Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку), правозахисних організацій (Human Rights Watch, Amnesty International).

Окремої уваги приділити російській пропаганді як інструменту війни і геноциду населення України.

Здобувачі при підготовці до заняття працюють над картами, актуалізують знання з теми 1 та 9 про роботу з картами. Використовують карту як джерело інформації про події «холодної війни»: Берлінську кризу, Карибську кризу, війну у Кореї, В'єтнамі, в Афганістані, «Балканську кризу», війну в Україні, сучасну геополітичну ситуацію у світі.

Рекомендована література

1. Алексєєнко І., Маргулов А., Єремєєва І., Несправа М. Історія міжнародних відносин : підруч. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 228 с.

2. Біленчук П., Кофанов А., Кобилянський О. Міжнародний тероризм: консолідований аналіз забезпечення безпеки. Навчальний посібник. Київ: ННПСК КНУВС, 2009. 72с. URL: http://www.kdu.edu.ua/Documents/international_terrorism.pdf

3. Власюк І. *Сербо-хорватські відносини у 90-х рр. ХХ–ХХІ ст. Емінак: науковий щоквартальник*. Вип. 26. 2019. С. 133-140. <http://eprints.zu.edu.ua/29996/>

4. Гуцало Л. Вектор зовнішньої політики США–НАТО (за президентства Д. Трампа). *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародні відносини: історія, теорія, практика»*. Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. С. 79-82. URL: http://eprints.zu.edu.ua/33121/1/Суми_2021_тези_с.79-82.pdf

5. Гуцман М. Міжнародний тероризм як глобальна проблема сучасності. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2008. Вип. 14. С. 134-139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2008_14_23.

6. Дуляба Н. «Міжнародна антипутінська коаліція діє»: що світ уже зробив для підтримки України. *Львівський портал*. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2022/03/01/mizhнародna-antyputinska-koalitsiia-diie-shcho-svit-uzhe-zrobyv-dlia-pidtrymky-ukrainy>

7. Європейський Союз у ХХІ столітті: функціонування та розвиток: монографія / ред.: В. Загорський, О. Красівський; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2016. 631 с.

8. Зовнішня політика у постбіполярному світі (Аналіз. Проблеми. Прогнози): Монографія / Наукова редакція д.і.н., проф. С. Трояна. Київ: [б. в.], 2014. 189 с.

9. Максимчук В. Міжнародний тероризм як глобальна проблема сучасності та боротьба з ним. *Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П. Є. Казанського : матеріали четвертої міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 8–9 лист. 2013 р.)*. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2013. С. 301-304.

10. Мартинов А. «Нова холодна війна» як прояв кризи постбіполярної системи міжнародних відносин. *Україна-Європа-Світ*. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2016. Вип. 17. С. 237–244.

11. Стрельцов Є. Міжнародні конфлікти: спроба визначення. Актуальні проблеми держави і права. 2015. Вип. 75. С. 227–234. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2015_75_36

Відеоматеріали:

Карибська криза: як людство опинилося за крок до власного знищення – урок історії. – Режим доступу: <https://tsn.ua/video/video-novini/karibska-kriza-yak-lyudstvo-opinilosya-za-krok-do-vlasnogo-znischennya-urok-istoriyi.html>

Семінарське заняття №16-17: Актуальні питання внутрішньої та зовнішньої політики України в роки незалежності. Російсько-українська війна

Мета: проаналізувати актуальні питання внутрішньої та зовнішньої політики України в роки незалежності; особливості подачі даної проблематики у профільній школі.

План:

1. Майдан як феномен української демократії (від вибору гетьмана на всенародному віче до Помаранчевої революції та Революції Гідності). Історія Майдану в документальному кіно («Зима у вогні: Боротьба України за свободу»; режисер Є. Афінеєвський, 2015 р.).

2. Хронологічна послідовність подій, що відображають процеси державотворення в Україні, синхронізація їх з відповідними подіями регіональної історії, історії країн Центрально-Східної Європи.

3. Геополітичний вибір України: утвердження євроінтеграційного курсу. Надання Україні статусу кандидата в члени ЄС.

4. Україна в імперській доктрині «руського міра». Російсько-українська війна.

5. Злочини геноциду та воєнні злочини РФ проти України.

6. Колабораційна діяльність і кримінальна відповідальність за неї.

7. Рух Опору на тимчасово окупованих територіях. Біженці та вимушені переселенці. Примусове переселення громадян України до РФ. Діячі української культури в допомозі фронту.

8. Рідний край у контексті загальноукраїнських подій часів російсько-української війни.

Основні поняття: Революція гідності, Томос, автокефалія, російська агресія, «гібридна війна», сепаратисти, колабораціонізм, Донецький аеропорт, «кіборги», російсько-українська війна, доктрина «руського міра», геноцид, воєнні злочини, біженці, вимушені переселенці, євроінтеграційний курс.

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Записати визначення основних понять.
3. Проєкт з укладання інтерактивної стрічки часу, яка відображає неперервність і спадкоємність державотворчих процесів у ХХ–ХХІ ст.

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Сформулюйте основні здобутки й прорахунки державотворчого процесу першої половини 1990-х рр.
2. Якими були здобутки і прорахунки державотворчих процесів, що відбувалися в 1994 – 1999 рр.?
3. Назвіть причини політичної кризи зими-весни 2001 р. Як вона була подолана? Якими були її наслідки?
4. Справа Г. Гонгадзе і «касетний скандал» були приводом чи причиною політичної кризи зими-весни 2001 р.? Обґрунтуйте свою думку.
5. Обговоріть у групах. Чи була «помаранчева революція» революцією?
6. Із якими державами Україна мала територіальні суперечки в 1991–2010 рр.?
7. Як розгорталися події на Майдані в листопаді 2013 – лютому 2014 р.?
8. Установіть хронологічну послідовність подій: – Початок антитерористичної операції (АТО) – Переговори «нормандської четвірки» в Мінську – Окупація Криму РФ – Підписання Вселенським патріархом Варфоломієм Томосу про автокефалію Православної церкви України (ПЦУ) – Бої за Іловайськ. Іловайський котел.
9. Які причини російської агресії проти України? Чи можна було, на Вашу думку, уникнути війни з Росією? Обґрунтуйте Вашу точку зору.
10. Які двосторонні й міжнародні договори порушила Російська Федерація, здійснивши агресію проти України?
11. Які обставини призвели до того, що Росія тимчасово окупувала Автономну Республіку Крим і м. Севастополь? Чи була, на Вашу думку, у

лютому 2014 р. реальна можливість, застосувавши зброю, відбити напад Росії та захистити Кримський півострів?

12. Створення озброєних терористичних організацій на сході України — це, на Вашу думку, результат внутрішніх українських процесів чи привнесене до України? Обґрунтуйте Вашу точку зору.

13. Як Ви вважаєте, чи отримала Україна від держав, які гарантували їй безпеку, належну та своєчасну підтримку й допомогу після російського вторгнення?

14. Назвіть основні події російсько-української війни. Чому саме ці події Ви вважаєте важливими?

15. Як розвивався / розвивається рух Опору на тимчасово окупованих територіях? Яка відповідальність згідно українського законодавства передбачена за колабораційну діяльність?

16. Розмежування понять «біженець», «переселенець». Чи є у Вас знайомі / родичі з цим статусом. Як держава і суспільство допомагають таким особам. В чому полягає проблема збереження національної ідентичності українці закордоном?

Методичні рекомендації:

Висвітліть Майдан як феномен української демократії починаючи від вибору гетьмана на всенародному віче до Помаранчевої революції та Революції Гідності. Перегляньте документальний фільм про протести в Україні у листопаді-лютому 2013-2014 років, найтрагічніші моменти Революції гідності «Зима у вогні: Боротьба України за свободу» (2015 р.) режисера Євгена Афінеєвського. Висловіть своє ставлення до сюжету фільму. Що мотивувало учасників революції до боротьби?

Важливо зосередити увагу на хронологічній послідовності подій, що відображають процеси державотворення в Україні, синхронізувати їх з відповідними подіями регіональної історії, історії країн Центрально-Східної Європи. Можна використати Стрічку часу як потужний інструмент візуалізації інформації, довівши, що у навчанні вона сприяє формуванню в учнів / учениць системного погляду на історичні процеси.

Схарактеризуйте європейську інтеграцію України. Простежте хронологію відносин України з Європейським Союзом (ЄС) після здобуття Україною незалежності й до сьогодення.

Також важливо зосередитись при висвітленні питань щодо діяльності Петра Порошенка, Володимира Зеленського, інших знакових постатей політичного, громадського життя сучасної України.

Проаналізуйте основні події російсько-української війни. Висловіть свою думку щодо питання отримання Україною від держав, які гарантували їй безпеку, належної та своєчасної підтримки й допомоги після російського вторгнення. Поясніть чому для України є важливим невизнання світом окупованих Російською Федерацією українських територій та що дає підстави не визнавати результати «референдумів», проведених на окупованих територіях.

Зауважте, що з боку країни-агресорки відбувається винищення культури, переслідування за національною ідентичністю, вбивство еліт, стирання фактів історії, тому 14 квітня 2022 року Верховна Рада визнала дії РФ в Україні геноцидом українського народу. Водночас теж саме зробили Польща, Канада, Ірландія, Чехія, Естонія та Латвія та інші країни світу. Також Комітет Сенату США схвалив резолюцію про визнання дій РФ геноцидом. Зазначте, що однією з ознак геноциду є насильна депортація і передача дітей з однієї соціальної групи до іншої з метою їх асимілювати й у цілому знищити українську національну групу.

При підготовці до семінарського заняття важливо охарактеризувати українське законодавство про статус біженців та вимушених переселенців, повсякдення в умовах війни: індивідуальний досвід, стратегії виживання та протистояння. З відкритих джерел оволодіти інформацією про рух Опору на тимчасово окупованих територіях, примусове переселення громадян України до РФ та колабораціонізм.

Окремої уваги приділити Житомирщині у контексті загальноукраїнських подій часів російсько-української війни. Зазначити про здобувачів, випускників та викладачів факультету, університету, волонтерську діяльність земляків тощо.

Рекомендована література

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX – XX століття. 3-тє вид. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
2. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2021. 432 с.
3. Гуцало Л. В., Дацьо О. Г., Приходько І. М. Аспекти національно-патріотичного виховання майбутніх педагогів під час воєнного стану в державі. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. 8 (14). С. 804-816. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/37860/1/5844-Текст%20статті-Гуцало%20Л.В..pdf>
4. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики,

перспективи. Аналітична доповідь / Відп. ред. Г. Боряк. Київ: Інститут історії України, 2016. 616 с.

5. Задорожній О. Українська Революція гідності, агресія РФ і міжнародне право: монографія. Київ: К.І.С., 2014. 1016 с.

6. Еволюція російського (путінського) геноциду українського народу: Аналітична доповідь. Київ, 2022. 43 с. URL: https://defence.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/CDS_Putinizm_ukr_web.pdf

7. Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього від 9 грудня 1948 р. Документ ратифіковано від 18.03.1954 № 995_155 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text

8. Клос В. Автокефалія Української Церкви: огляд від Хрещення до Синодального Томосу. Київ: [б.в.], 2019. 189 с.

Львова О. Військові злочини Росії проти України як прояв геноциду українського народу. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). 2022. Т. 1. С. 97–100.*

URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19071/Львова%20Олена%20Леонідівна.pdf?se>

9. Лебедева Ю. Європейський вектор української геополітики. *Емінак*. 2016. С. 109–118. URL:

<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/157267.pdf>

10. Малієнко Ю. Б. Специфіка взаємодії предметної історичної компетентності та історичної свідомості у процесі навчання історії в ліцеї. Актуальні проблеми сучасної науки та освіти: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 9-10 листопада 2020 року. Львів: Львівський науковий форум, 2020. С.38-39. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722361/>

11. Потапенко Я. П'ята російсько-українська війна: від майдану до східного фронту (підходи, оцінки, інтерпретації). Переяслав-Хмельницький: «Видавництво К С В», 2016. 304 с.

12. Про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2024 року. Розпорядження Кабінету міністрів України від 28 жовтня 2021 р. №1364 – р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1364-2021-%D1%80#Text>.

13. Революція Гідності 2013–2014 рр. та агресія Росії проти України: наук.-метод. матер. / за заг. ред. П. Полянського. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. 36 с.

14. Російська агресія проти України: правда і вигадки, причини і наслідки /П. Гай-Нижник (керівник проекту, упоряд. і наук. ред.); авт. кол.: П. П. Гай-Нижник, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, Л. В. Чупрій. Київ: «МП Леся», 2018. 435 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hai-Nyzhnyk_Pavlo/Rosiiska_ahresiia_proty_Ukrainy_prawda_i_vyhadky_prychyny_i_naslidky.pdf?

15. Триста років самотності: український Донбас у пошуках смислів і Батьківщини. Київ: Кліо, 2016. 719 с.

16. Хотин Р. «Русский мир», «победобесіє», «рашизм». За які ідеології Кремль воює в Україні? 05 травня 2022 р. *Радіо свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-ukrayina-viyna-ruskiy-mir-pobedobesiye-rashyizm/31835603.html>

17. Фігурний Ю. Доктрина «русского мира» як політична ідеологія агресії Росії проти України. *Українознавство*. 2021. № 4(81). С. 72–88.

18. Фігурний Ю. Вплив реваншистської політики Кремля на релігійні конфлікти в сучасній Україні. *Українознавчий альманах*. Вип. 29. С. 188–193.

19. Якубова Л. «Русский мир» в Україні: на краю прірви. Київ: Кліо, 2018. 384 с.

20. Якубова Л., Головка В., Примаченко Я. Русский мир на Донбасі та в Криму: історичні витоки, політична технологія, інструмент агресії (аналітична доповідь) / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Київ: Інститут історії України, 2018. 227 с.

21. 5 років Порошенка у цифрах і фактах: яку країну лишає президент. *BBC news Україна*. 24 квітня 2019 р. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-48011503>

22. 5 зручних сервісів для створення стрічок часу. URL: <https://naurok.com.ua/post/5-zruchnih-servisiv-dlya-stvorenniya-strichok-chasu>

23. Інтернет-ресурси для створення стрічок часу. URL: <https://sites.google.com/view/osina-zp/стрічки-часу>

24. Таймлайни, або як створити ідеальну хроніку. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/1983-taimlainy-abo-ia-k-stvoryty-idealnu-khroniku>

25. Порошенко і Грібаускайте підписали Дорожню карту. *Українська правда*. 24 листопада 2014 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/11/24/7045218/>

26. Порошенко підписав скасування позаблоковості і сказав, коли буде референдум по НАТО. *Українська правда*. 29 грудня 2014 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/12/29/7053688/>

27. Козицький А. Це новий геноцид. *Локальна історія*. 18 вересня 2022 р. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/tse-novii-genotsid/>

Відеоматеріали:

«Зима у вогні: Боротьба України за свободу» (2015). URL: <https://youtu.be/RibAQHeDia8>

Відеосюжет «Агресія проти України. Епізод 1. “Анексія Криму”» (укр.). URL: <https://youtu.be/6onZgw0zH-M>

Відеосюжет «242 дні героїчної оборони Донецького аеропорту» (укр.). URL: <https://youtu.be/D5ZFrWmAks4>

Семінарське заняття №18: Повсякденне життя і культура у другій половині ХХ – першій чверті ХХІ ст.

Мета: висвітлити особливості розвитку культури, науки та спорту у другій половині ХХ – першій чверті ХХІ ст., їх вплив на повсякденне життя. Навчитися використовувати вправу «Інтерв'ю» та метод віртуальних екскурсій у роботі у профільних класах.

План:

1. Проблема взаємовпливу науки, мистецтва, спорту на життя суспільства другої половини ХХ – першої чверті ХХІ ст.:

1.1. Науково-технічно революція: наукові відкриття, нові галузі наук, високі технології, інтеграція науки і виробництва

1.2. Розвиток освіти України за роки незалежності: реформування освіти, НУШ.

1.3. Розвиток мистецтва у різних сферах творчої діяльності (література, архітектура, живопис, декоративно-вжиткове мистецтво, музика, кіно та ін.);

1.4. Спорт поза/в політиці. Розвиток спорту, видатні спортсмени про підтримку України.

2. Становлення постіндустріального (інформаційного) суспільства. Культура «віртуальної реальності».

3. Повсякдення в умовах війни: індивідуальний досвід, стратегії виживання та протистояння.

4. Українська культура в допомозі фронту: творець, митець, захисник.

5. Вправа «Інтерв'ю» та її використання у профільних класах (з уявним / реальним діячем / діячкою української культури).

6. Використання методу віртуальних екскурсій при вивченні актуальних проблем повсякденного життя і культури у другій половині ХХ – першій чверті ХХІ ст.

Основні поняття: НТР, ЕОМ, ЮНЕСКО, абстракціонізм, «високі технології», інформаційне суспільство, глобалізація, неореалізм, поп-арт, постмодернізм, соціалістичний реалізм, функціоналізм, біженці, переселенці.

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Записати визначення основних понять.
3. Проаналізуйте можливості використання віртуальних екскурсій як сучасних форм організації навчального процесу, зокрема при вивченні теми повсякденного життя та культури другої половини ХХ – першої чверті ХХІ ст. Використайте праці Коваленка Олександра, Малієнко Юлії, Ремех Тетяни та ін.).

4. Відвідайте один з запропонованих музеїв (Лувр, Національний музей природознавства у Вашингтоні, музеї Ватикана, Музей Ханенків, Одеський художній музей та ін.), перейшовши за посиланням QR-коду, поділіться враженнями, назвіть плюси і мінуси застосування методу віртуальних екскурсій у профільних класах.

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Охарактеризуйте роль науки у вирішенні глобальних проблем сучасності (екологічних, воєннополітичних, соціально-економічних).

2. Назвіть Нобелівських лауреатів в різних напрямках, що стосуються розвитку науки, культури, мистецтва? Як їх життєві приклади допоможуть розвитку ліцеїстів?

3. Визначте вплив основних досягнень НТР на життя суспільства?

4. *За оприлюдненими даними Міністерства культури та інформаційної політики України (МКІП) станом на 2.08.2022 р. зафіксовано 450 випадків воєнних злочинів російських військ проти культурної спадщини України. З них зазнали руйнацій та пошкоджень 48 меморіальних пам'ятників на честь історичних особистостей та подій ХІХ – початку ХХІ ст.; 34 будівлі та комплекси музеїв і заповідників; 111 споруд будинків культури театрів та бібліотек. Найбільше постраждали від окупантів релігійні споруди: 153 споруди знищені або пошкоджені, 51 з них перебуває на обліку як пам'ятки історії, архітектури та містобудування. (детальніше за Кречетова Д.*

«Очевидно, це тільки початок»: у Мінкульті розповіли про масштаби руйнувань культурних пам'яток. *Вказ. праця*). Про що свідчать ці цифри? Напишіть есе на 1-2 сторінки на тему «Захист історико-культурної спадщини України: уроки російсько-української війни 2014-2023 рр.».

5. Порівняйте зміст і характер праці, а також соціальну структуру модерного (індустріального) та постмодерного (інформаційного) суспільств.

6. Визначте і на конкретних прикладах поясніть різницю в умовах розвитку культури на теренах ЄС та України.

7. Поясніть взаємовпливи культура-політика, спорт-політика. Чи може існувати спорт і культура поза політикою? Діяльність Андрія Шевченка та Еліни Світоліної в UNITED24.

8. Візьміть інтерв'ю з уявним / реальним діячем / діячкою української культури. Яких вимог слід дотримуватися при його проведенні. Оформіть інтерв'ю як джерело дослідження?

Методичні рекомендації:

Здобувач готуючись до семінарського заняття вивчає проблему взаємовпливу науки, мистецтва, спорту на життя суспільства другій половині ХХ – першій чверті ХХІ ст. Висвітлює наукові відкриття у різних галузях, Нобелівських лауреатів, стрімкий розвиток високих технологій та інтеграцію науки та виробництва. Робить висновки про розвиток мистецтва у різних сферах творчої діяльності (література, архітектура, живопис, декоративно-вжиткове мистецтво, музика, кіно та інші). Може назвати відомих світових та українських діячів/діячок мистецтва. Аргументувати як російсько-українська війна позначилась на культурі, освіті, науці, спорті. Які провідні спортсмени підтримали Україну? Може аргументувати тезу про те, що спорт (не)може існувати поза політикою. Володіє інформацією про зафіксовані випадки воєнних злочинів російських військ проти культурної спадщини України.

Здобувач знає поняття індустріальне та постіндустріальне суспільство, може їх порівняти. Знає термін, який запропонував американський соціолог і публіцист Даніель Белл, що *постіндустріальне суспільство – суспільство, в економіці якого переважає інноваційний сектор економіки з високопродуктивною промисловістю, індустрією знань, з високою часткою у ВВП високоякісних та інноваційних послуг, з конкуренцією в усіх видах економічної та іншої діяльності, а також більш високою часткою населення, зайнятого у сфері послуг, ніж у промисловому виробництві*. Може проаналізувати всі складові розвитку інформаційного суспільства.

При відповіді на третє питання здобувач перебуває у ролі викладача, доповідача та дослідника. Вивчає вимоги, які необхідно дотримуватися для успішного проведення інтерв'ю (фокусування на темі інтерв'ю; дотримання регламенту; організація черговості висловлень; однозначність трактування термінів і понять; неприпустимість домінування точки зору ведучого; відсутність оцінки висловлених учасниками думок). Детально їх аналізує.

Оволодіти теоретичними та практичними навиками використання віртуальних екскурсій як сучасних форм організації навчального процесу, зокрема при вивченні теми повсякденного життя та культури другої половини ХХ – першої чверті ХХІ ст. Ознайомитись з сучасними працями про використання цієї форми. Відвідати один з запропонованих музеїв (Лувр, Національний музей природознавства у Вашингтоні, музеї Ватикана, Музей Ханенків, Одеський художній музей та ін.), поділитися враженнями, назвами плюси і мінуси застосування методу віртуальних екскурсій у профільних класах.

Рекомендована література

1. Голубєв В. 27 складових успішного інтерв'ю. URL: <https://ij.ogo.ua/mayster-klas/27-skladovih-uspishnogo-intervyu/>
2. Де і як навчаються українські діти в часи війни: проблеми, пропозиції, рекомендації. URL: <https://eo.gov.ua/de-i-iak-navchaiutsia-ukrainski-dity-v-chasy-viyny-problemy-propozytsii-rekomendatsii/2022/11/16/>
3. Історія українського мистецтва: В 5 т. / НАН України, ІМФЕ ім. М.Т. Рильського; голов. Ред. Г.Скрипник; наук.ред Т. Кара-Васильєва. Київ, Т.2. 2010. 1296 с.
4. Коваленко О. Використання віртуальних екскурсій як сучасних форм організації навчального процесу. Теорія і методика професійної освіти. 2019. Випуск 9. Том 1. С. 94–97. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/9/part_1/22.pdf
5. Кречетова Д. «Очевидно, це тільки початок»: у Мінкульті розповіли про масштаби руйнувань культурних пам'яток. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/03/17/247854/>
6. Малієнко Ю., Ремех Т. Віртуальні екскурсії в контексті онлайн-навчання учнів. Музейна педагогіка в умовах COVID-19. С. 258-262. URL: https://lib.iitta.gov.ua/727872/1/3Muzey_tezy_COVID_web-4-%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8-259-263.pdf
7. Про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення

на період до 2024 року. Розпорядження Кабінету міністрів України від 28 жовтня 2021 р. №1364 – р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1364-2021-%D1%80#Text>.

8. Світова мода за Україну: хто і як реагує та підтримує. *УкрІнформ*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3448131-svitova-moda-za-ukrainu-hto-i-ak-reague-ta-pidtrimue.html

9. Тіна Кароль і Jerry Neil допомогли зібрати 2 мільйони злотих для України на концерті у Польщі. *Сьогодні*. 21 березня 2022 р. URL: Limit reached. You need to register.

10. У межах ініціативи Олени Зеленської для дітей українських вимушених переселенців у різних країнах Європи надрукували 100 тисяч книжок рідною мовою. Фіційний сайт Президента України. 23 червня 2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-mezhah-iniciativi-oleni-zelenskoyi-dlya-ditej-ukrayinskih-76021>

11. Чернікова Т. Групове інтерв'ю: організація та проведення. *Освітні технології*. URL: <https://osvita.ua/school/method/1624/>

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Критерії оцінювання знань здобувачів освіти

Кожне завдання, виконане здобувачем освіти на семінарському занятті, оцінюється за 100-бальною шкалою:

95 – 100 балів	«відмінно»	Здобувач освіти дає змістовну відповідь з використанням додаткової літератури та джерел передусім іноземною мовою, здійснює власний аналіз і висновки, постійно доповнює протягом заняття; вчасно та повністю готовий до всіх питань заняття (усно та письмово), у тому числі підготовлено доповідь або реферат на одну із запропонованих тем, змістовно виконано всі, без винятку, завдання семінарського заняття.
90 – 94 балів		Здобувач освіти подав змістовну відповідь із використанням додаткової літератури та джерел передусім іноземною мовою, запропонував власний аналіз і висновки з питань та хоча б одного разу доповнив до інших питань протягом заняття; при цьому спостерігаються деякі неточності при висвітленні питань; забезпечено вчасну повну готовність до всіх запитань заняття (усно та письмово); своєчасно та повністю виконано всі завдання семінарського заняття з певними помилками.
83 – 89 балів	«добре»	Здобувач освіти змістовно відповів або здійснив кілька суттєвих і якісних доповнень під час заняття з використанням додаткової літератури українською мовою; при цьому допущено певні неточності у відповіді, спостерігається недоопрацювання окремих питань чи підпитань; неможливість здійснити власні аналіз і висновки до запитань; при цьому є вчасна готовність відповідей на всі запитання заняття (усно та письмово) або вчасне виконання завдань семінарського заняття з окремими неточностями / недоопрацюваннями окремих питань.
74 – 82 балів		Здобувач освіти надав змістовну відповідь або декілька доповнень на занятті з використанням основної та додаткової літератури; проте допущено неточності та неналежне опрацювання окремих запитань; здійснено своєчасне змістовне виконання завдань семінарського заняття з неточностями / недоопрацюваннями з окремих питань.
67 – 73 балів	«задовільно»	Здобувач освіти відповідає на питання на основі лекційного матеріалу, при цьому використано певну додаткову літературу; здійснено одне чи кілька невеликих суттєвих доповнень до питань заняття; недостатні власні аналіз та висновки; виявлено неповну готовність до всіх або окремих питань заняття (усно та письмово); пасивна участь здобувача при повній письмовій готовності може оцінюватись за результатами можливого усного опитування від 60 до 73 балів протягом заняття або після нього.
60 – 66 балів		Відповідь здобувача освіти непослідовна, неточна та фрагментарна, здійснена на основі переважно лекційного матеріалу, відсутність доповнень або несуттєві доповнення до питань заняття; неякісні власні аналіз та висновки; неготовність до окремих питань заняття (усно та письмово); невчасне виконання / невиконання окремих завдань семінарського заняття (у встановлені строки).

45 – 59 балів	«незадовільно»	Здобувач освіти демонструє слабе або дуже слабе знання більшості питань на основі лекційного матеріалу; відсутні доповнення до питань; не може робити власні аналіз і висновки до питань; неготовність до більшості питань семінарського заняття або невиконання у встановлені терміни більшості завдань семінарського заняття
25 – 44 балів		Незнання або дуже слабе знання здобувачем освіти всіх або майже всіх питань на основі лекційного матеріалу; відсутні доповнення до питань; не може здійснити власні аналіз і висновки до запитань; не готовий до всіх або майже всіх питань семінарського заняття (усно та письмово) або не виконано у встановлені строки завдань до семінарського заняття.
0 – 24 балів	«незадовільно» без перекладання	Здобувач освіти за допомогою викладача здатен розпізнати зміст освітньої компоненти, але при аналізі не може навести приклади; розпізнає окремі поняття освітньої компоненти, вірно здатен відповісти на конкретні запитання «так» чи «ні», але пояснити не може.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Горохівський П. І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань: ПП Жовтий О.О., 2013. 294 с.
2. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2021. 432 с.
3. Кондратюк К., Качмар В. Новітня історія України (1945–2020 роки): навч. посібник Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 212 с.
4. Косенко Ю. М. Становлення та розвиток спеціальної методики навчання історії (друга половина ХІХ – початок ХХІ століть): Монографія. Київ, Букрек, 2016. 216 с.
5. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Ключко. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 496 с. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Plokhii_Serhii/Brama_Yevropy_Istoriia_Ukrainy_vid_skifskykh_voien_do_nezalezhnosti.pdf
6. Пометун О. І., Гупан Н. М., Власов В. С. Компетентісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: Методичний посібник. Київ: «Конві Прінт», 2018. 208 с.
7. Понежа Н. О. Практична медіаосвіта: творчі завдання для роботи з візуальними та аудіовізуальними медіапродуктами на уроках історії: Навчально-методичний посібник. Першотравенськ, 2019. 53 с.
8. Стефанюк Г. В. Розвиток історичного та логічного мислення на уроках історії: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2018. 62 с.
9. Терно С. О. Теорія та методика навчання історії: Практикум для здобувачів ступеня освіти бакалавра спеціальності «історія та археологія». Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 36 с.
10. Яковенко Г. Методика навчання історії: Навчально-методичний посібник. Харків: 2017. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1656/1/pdf>

Додаткова:

1. Берека В. Новітні підходи в методології та методиці викладання історії в Україні. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. Історія. Тернопіль: ТНПУ, 2017. Вип. 1, ч. 2. С. 134–139.
2. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР. 1917-1941 рр.: джерелознавче дослідження. Вид. 2-е, випр., доп. / Пер. сл. І. М. Дзюби. Київ: Пенмен, 2017. 768 с.
3. Війна і міф. Невідома Друга світова, 1939-1945 / Ігор Бігун, Сергій Бутко, Володимир В'ятрович [та ін.] ; Укр. ін-т нац. пам'яті ; за заг. ред.

Олександр Зінченко, Володимир В'ятрович, Максим Майоров. 2-ге вид. Харків: Кн. клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 269 с.

4. Власов В. С., Кульчицький С. В. Історія України (профільний рівень): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Літера ЛТД. 2018. 304 с.

5. В'ятрович В. М. Україна. Історія з грифом «Секретно». Харків: Кн. клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 511 с.

6. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Всесвітня історія (профільний рівень): підруч. для 10 кл. закл. загал. сер. освіти. Харків: Вид-во «Ранок», 2018. 240 с.

7. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Історія України (профільний рівень): підруч. для 11 кл. закл. загал. сер. освіти. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 256 с.

8. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX – XX століття. 3-тє вид. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.

9. Гуцало Л. Перша світова війна і Україна у сучасній українській історіографії. *Інтермарум: історія, політика, культура*. 2017. № 4. С. 119–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inhpc_2017_4_11

10. Гуцало Л., Міщук Г. Каталонські референдуми 2014 р. та 2017 р.: позиції центральної та регіональної влади. *Емінак*. 2021. №2. С. 256-265. URL: http://eprints.zu.edu.ua/33122/1/стаття_2021_емінак.pdf

11. Гуцало Л., Горпинич О. Карикатури і меми на уроках історії під час вивчення Першої світової війни 1914–1918 рр. *Матеріали Третього всеукраїнського науково-методичного семінару «Методика використання історичних джерел в процесі підготовки і написання наукових робіт здобувачами вищої освіти»*: Збірник наукових праць. 2023. Вип. 2. С. 15–19. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/36993/1/Гуцало.pdf>

12. Гуцало Л. Розвиток критичного мислення на уроках історії. *Роль педагога у впровадженні інноваційних технологій в освітній процес: історія та сьогодення*. Науковий збірник «Велика Волинь». Матеріали регіональної науково-краєзнавчої конференції (Житомир-Бердичів, 8-9 травня 2023 р.). Вип. 65. Бердичів: ФОП Мельник М.В., 2023. С. 215–222.

13. Десятов Д. Л. Моделювання уроку історії, спрямованого на формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2014. № 5. С. 29–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2014_5_11

14. Журба К., Шкільна І. Квест як засіб формування національно-культурної ідентичності підлітків. *Рідна школа*. 2017. №11-12. С.44-52.

15. Іванова Л. В. Узагальнення перспективного передового педагогічного досвіду: Методичний посібник. Кривий Ріг, 2021. 36 с. URL: <https://fs02.vseosvita.ua/0200oiwc-0933.pdf>

16. Кінд-Войтюк Н. Використання інтернету на уроках історії та суспільствознавства в Новій українській школі // Розвиток фахової компетентності педагогів у контексті модернізації змісту освіти. Луцьк: Волиньполіграф, 2020. С. 46-49.

17. Коваленко М. Елементи мейкерства на уроках історії. *Збірник матеріалів «STEM-тиждень – 2020»* / укл. Василяшко І. П., Патрикєєва О. О., Булавська Л. Г. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2020. С. 321-323.
18. Кохан Л. Особливості використання наочних засобів навчання в процесі вивчення гуманітарних дисциплін. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2016. Вип. 48. С. 161–167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2016_48_23
19. Кузьменко О. М. Сучасні педагогічні концепції навчання учнів старшої школи. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 3. С. 163-174.
20. Малієнко Ю. Б. Специфіка взаємодії предметної історичної компетентності та історичної свідомості у процесі навчання історії в ліцеї. *Актуальні проблеми сучасної науки та освіти: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 9-10 листопада 2020 року*. Львів: Львівський науковий форум, 2020. С.38-39. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722361/>
21. Маркевич О. В. Новітня історія Китаю: висвітлення в українських підручниках для старшокласників. *Китайська цивілізація: традиції та сучасність : матеріали міжнар. наук. конф., 24 листоп. 2021 р.* Київ, 2021. С. 187-191. <http://eprints.zu.edu.ua/33656/>
22. Ладиченко Т., Заблоцький Ю. Всесвітня історія (профільний рівень): підруч. для 11-го кл. закл. загал. сер. освіти. Київ: Генеза, 2019. 224 с.
23. Подшивалова І. Використання відеофрагментів як засобу мотивації учнів до навчання на уроках історії. *Таврійський вісник освіти*. 2016. №1. С. 226 – 230.
24. Пометун О. Візуальні джерела у підручнику з історії як засіб розвитку критичного мислення учнів. *Проблеми сучасного підручника*. 2020. Вип. 24. С. 241-255.
25. Понежа Н. О. Практична медіаосвіта: творчі завдання для роботи з візуальними та аудіовізуальними медіапродуктами на уроках історії: Навчально-методичний посібник. Першотравенськ, 2019. 53 с.
26. Рачков Є. Методи та підходи візуальної історії: аналіз історіографії. *Харківський історіографічний збірник*. 2015. Т. 14. С. 27–41. URL: <https://periodicals.karazin.ua/historiography/article/view/7516>
27. Сокол І. М. Концептуальний зміст поняття «квест». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 37 (90). С.366-372.
28. Українське століття (1921-2021): витоки, уроки, перспективи державотворення : нариси / Т. С. Водотика, В. В. Головка, С. В. Кульчицький, Л. Д. Якубова ; відп. ред. і передм. В. Смолій; наук. консультант Г. Боряк. Київ: КЛІО, 2021. 557 с.
29. Dmitrenko N.Y., Voloshyna O.V. Melnychuk T. A., Holovska I., Dutka H. Case method in quasi-professional training of prospective teachers. *Independent journal of management & production (ijm&p)* 2022. Vol. 13, Issue 3, Pages 1-17. DOI: <https://doi.org/10.14807/ijmp.v13i3.1849324>

30. Hai-Nyzhnyk P., Chupriy L., Fihurnyi Y., Krasnodemska I., Chyrkov O. Aggression of the Russian Federation against Ukraine: ethnonational dimension and civilizational confrontation. Saarbrücken: LAP Lambert Academic Publishing, 2018. 229 p.

31. Melnychuk T., Neprytskyi O. Wizerunek Polski (II RP, PRL i III RP) we współczesnych ukraińskich podręcznikach historii. *Krakowskie Pismo Kresowe*. 2022. T. 14. s. 179-199. URL: <https://journals.akademicka.pl/kpk/article/view/4932>

32. Melnychuk T., Neprytskyi O. Gra dydaktyczna Travel-Quest „Kraj-U” – z doświadczeń działalności laboratorium dydaktyczno-metodologicznego „Inspiration Club” Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. M. Kociubińskiego w Winnicy (Ukraina). *Edukacja Kultura Społeczeństwo*. Uniwersytet Wrocławski. 2022. Vol. 14. S. 161-178. URL: <https://www.repozytorium.uni.wroc.pl/dlibra/publication/145920/edition/136306/content>

33. Yastrubetskyi V., Shvets K., Hutsalo L., Novoskoltseva L. and Isakova O. Application of International Political Sanctions as a Means of Countering Weapons of Mass Destruction. *Economic Affairs*. 2023. Vol. 68, No. 01s., Pp. 153-161. URL: http://eprints.zu.edu.ua/36775/1/Стаття_c.153.pdf

Інтернет-ресурси:

1. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://mon.gov.ua/>

2. Національна академія педагогічних наук України. URL: <http://naps.gov.ua/>

3. Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти». URL: <https://imzo.gov.ua/>

4. Український центр оцінювання якості освіти. URL: <https://testportal.gov.ua/>

5. Проект Міністерства освіти і науки України «Всеукраїнська школа онлайн». URL: <https://lms.e-school.net.ua/>

6. Архів матеріалів всеукраїнського електронного педагогічного видання «Відкритий урок: розробки, технології, досвід». URL: <https://urok.osvita.ua/>

7. Сайт-проект ГО «Смарт Освіта» та Міністерства освіти і науки України для комунікації реформи «Нова Українська Школа». URL: <https://nus.org.ua/>

8. Освіторія – онлайн-медіа про освіту та виховання дітей в Україні. URL: <https://osvitoria.media/>

9. Всеукраїнський освітній портал «Острів знань». URL: <http://ostriv.in.ua/>

10. Портал освітян України. URL: <https://www.pedrada.com.ua/>

Навчально-методичне видання

ГУЦАЛО Людмила Вікторівна
МАРКЕВИЧ Оксана Валентинівна

Актуальні проблеми історії та методики її викладання в профільній школі. Методичні рекомендації до семінарських занять для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія)».

Надруковано з оригінал-макета авторів
Підписано до друку. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний
Умов. друк. арк.2 д.а. Наклад 50
